

Ellisi Mariam

Uusliberalismi, kouluvalinta ja tasa-arvo – systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Pro gradu
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
2020

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Uusliberalismi, kouluvalinta ja tasa-arvo – systemaattinen kirjallisuuskatsaus (Mariam Ellisi)

Pro gradu -tutkielma, 60 sivua, 4 liitesivua

Huhtikuu 2020

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan uusliberalismin aiheuttamia muutoksia peruskoulujen kouluvalinnoissa, erityisesti tasa-arvon näkökulmasta. Tutkielma on toteutettu systemaattista kirjallisuuskatsausta käyttäen ja aineisto on analysoitu sisällönanalyysillä. Aineistoon valikoitui yhteensä 16 tutkimusta, jotka käsittelevät kouluvalintaa ympäri maailmaa erilaisissa koulutuspoliittisissa konteksteissa.

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan uusliberalismin historiaa ja käsitteen merkitystä. Uusliberalismi on ympäri maailmaa levinnyt talouspoliittinen teoria ja ajattelun muutos, joka on olennainen osa myös Suomen viimeaikaista koulutuspolitiikkaa. Uusliberalismin lisäksi tutkielman teoreettinen viitekehys käsittelee kouluvalintaa. Kouluvalintaa tarkastellaan niin kansainvälisestä kuin kansallisestakin näkökulmasta. Sen lisäksi kouluvalinnan käsitettä avataan tasa-arvon diskurssien kautta, ja tutustutaan tutkielmassa käytettyihin sosiaalisen, yksilöllisen ja osallistavan tasa-arvon käsitteisiin.

Sisällönanalyysin avulla tutkielmassa muodostettiin neljä pääteemaa, joita ovat: vanhempien vallan kasvu, perheiden sosioekonomisen aseman korostuminen, koulujen profiloituminen sekä koulujen välinen kilpailu. Tämän jälkeen näitä teemoja tarkasteltiin tasa-arvon valossa. Tulosten mukaan kouluvalinta näyttyy vanhempien valtaa lisäävänä tekijänä: vanhemmat ovat siirtyneet kuluttajan asemaan. Perheiden sosioekonomisen aseman merkitys kouluvalinnassa on kasvanut, koska kouluvalinta on luokkaistunut ja rodullistunut prosessi. Kouluille erityisesti vapaa kouluvalintapolitiikka on merkinnyt eroavaisuuksia koulujen profiileissa ja lisännyt koulujen välistä kilpailua. Kouluvalinta näyttyy yksilöllistä tasa-arvoa edistävänä, mutta sosiaalista tasa-arvoa heikentävänä käytäntönä.

Avainsanat: kouluvalinta, uusliberalismi, tasa-arvo

University of Oulu

Faculty of Education

Neoliberalism, School Choice and Equality – Systematic Literature Review (Mariam Ellisi)

Master's Thesis, 60 pages, 4 appendices

April 2020

This master's thesis explores neoliberal changes in school choice policies, especially focusing on the perspective of equality. The topic of this thesis is narrowed down to changes in comprehensive education. The data has been collected using systematic literature review and it has been analyzed by content analysis. The data included 16 published studies that address school choice in different political contexts all over the world.

The theoretical framework covers neoliberalism as a concept and its history. Neoliberalism is an economic policy that is also a relevant part of the recent education policies in Finland. In addition to neoliberalism, the theoretical framework addresses school choice. School choice is discussed from international and national perspectives. Lastly, school choice is examined in relation to equality and the concepts of social, individual and inclusive equality are introduced.

Using content analysis for the data, four themes were formed and analyzed. The themes are: growth of parentocracy, increasing significance of families' socio-economic status, school differentiation and competition between schools. After analyzing, the themes were re-examined in the light of equality. The results indicated that school choice increases parentocracy, which has changed parental role into parents-as-consumers. Moreover, the significance of families' socio-economic status has increased: school choice is a classed and racialized practice. Especially free school choice politics have increased differences between schools and boosted competition between them. School choice can be seen as a way to enhance individual equality, but it can also be viewed as a practice that weakens social equality.

Keywords: school choice, parental choice, parentocracy, neoliberalism, equality

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Uusliberalismi.....	8
2.1	Uusliberalismin historia ja käsitteen määrittely	8
2.2	Uusliberalismi Suomessa	13
3	Kouluvalinta	15
3.1	Kouluvalinnan kansainvälinen tausta.....	15
3.2	Kansallinen koulutuspolitiikka: peruskoulu-uudistuksesta kouluvalintaan	17
3.3	Kouluvalinnan tasa-arvon diskurssi	22
4	Tutkimusmenetelmä ja -kysymykset.....	25
4.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	25
4.2	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus menetelmänä.....	25
4.3	Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteutus	27
4.4	Alkuperäistutkimusten haku ja valinta.....	29
4.5	Aineiston kuvaus ja analyysi.....	31
5	Tutkimustulokset	34
5.1	Tutkimusaineisto teemoittain	34
5.1.1	<i>Vanhempien vallan kasvu</i>	<i>35</i>
5.1.2	<i>Perheiden sosioekonomisen aseman korostuminen.....</i>	<i>37</i>
5.1.3	<i>Koulujen profiloituminen.....</i>	<i>39</i>
5.1.4	<i>Koulujen välinen kilpailu</i>	<i>41</i>
5.2	Tutkimustulokset tasa-arvon näkökulmasta	42
5.2.1	<i>Sosiaalinen tasa-arvo</i>	<i>42</i>
5.2.2	<i>Yksilöllinen tasa-arvo.....</i>	<i>44</i>
5.2.3	<i>Osallistava tasa-arvo.....</i>	<i>45</i>
6	Pohdinta	47
6.1	Tutkimustulosten pohdinta.....	47
6.2	Jatkotutkimusaiheet.....	51
6.3	Tutkimusprosessin arvioiminen	52
	Lähteet / References	55

1 Johdanto

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen uusliberalismin mukanaan tuomia muutoksia koulutuspolitiikkaan kouluvalinnan näkökulmasta, ottaen erityisesti huomioon muutosten tasa-arvovaikutukset. Tutkimusaiheeni koskettaa kouluvalinnan mahdollistaneissa maissa jokaisen perheen elämää, sillä sen tasa-arvoon ylettyvät vaikutukset ylettyvät kaikkiin. Sen vuoksi aiheesta on saatava lisää tietoa, tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää kouluvalintaa koskevassa päätöksenteossa.

Kiinnostuin aiheesta kandidaatintutkielmani myötä ja oltuani opetusharjoittelussa Manchesterissä, Isossa-Britanniassa. Kandidaatintutkielmassani pohdin, miten sosiaalinen pääoma vaikuttaa lapsen koulumenestykseen ja luin paljon kouluvalintaan ja perheiden sosioekonomiseen asemaan liittyvää tutkimusta. Suomessa lapsen koulupaikka on määräytynyt yli sadan vuoden ajan yleensä asuinpaikan mukaan (Seppänen, Rinne & Sarainen, 2012). 1970-luvulla voimaan tullut peruskoulu-uudistus vahvisti kaikkien oppivelvollisuusikäisten velvollisuutta osallistua lähikoulun tarjoamaan opetukseen, mutta vuonna 1994 tullut kouluvalintauudistus lisäsi erityisesti kaupungissa asuvien perheiden mahdollisuuksia etsiä lapselleen muu kuin lähikoulu. Esimerkiksi Varjon ja Kalalahden (2019) tutkimus osoittaa, että ylempien yhteiskuntaluokkien lapset valikoituvat painotettuun opetukseen alempien yhteiskuntaluokkien lapsia useammin. Tämän olen itsekin huomannut työskennellessäni kielikylyopetuksen parissa. Kouluvalintaa on muissakin tutkimuksissa kuvattu yhteiskuntaluokkasidonnaiseksi (Seppänen, Kalalahti, Rinne & Simola, 2015); kulttuurisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta pääomasta riippuvaiseksi ilmiöksi, joka asettaa perheet eriarvoisiin asemiin (Kalalahti & Varjo, 2012) sekä etuoikeutettujen perheiden todelliseksi valinnaksi (Ellison & Aloe, 2019).

Kouluvalinnalla ja siihen liittyvällä vanhempien vallalla on suuri yhteiskunnallinen merkitys (Brown, 1990). Silmäri-Salo (2015) toteaa väitöskirjassaan, että kouluvalinnan kautta vanhemmat pystyvät edistämään lapsensa yhteiskunnallista asemaa sekä vaikuttamaan koulujen sosioekonomiseen rakenteeseen. Tämä näkyy erityisen selkeästi Turussa, jossa enää vajaa 60% yläkoulun oppilaista käy yhtenäistä peruskoulua yleisluokalla ja 34% 7-luokkalaisista kävi jo vuonna 2010 muuta kuin sen alueen yläkoulua, jossa asui. (Silmäri-Salo, 2015; Seppänen, Rinne & Sarainen, 2012). Tämä tarkoittaa sitä, että yli 40% Turussa asuvista perheistä valitsi painotetun opetuksen yhtenäisen perusopetuksen sijaan.

Manchesterin opetusharjoittelussa minut yllätti standardisoitujen testien, tiukan valvonnan ja koulujen välisten erojen vahva näkyvyys päivittäisessä työssä ja opettajien puheissa. Iso-Britannian koulujärjestelmässä uusliberalistiset tavat toimia olivat näkemäni mukaan arkipäivää. Lindberg (2013) kuvaileekin Iso-Britanniaa uusliberalistisen koulutuspolitiikan edelläkävijäksi. Brittiläisessä koulutuspolitiikassa ominaista on valtion määräämät korkeahkot oppimistavoitteet, joihin ajatellaan päästävän parhaiten managerialistisen tulosjohtamisen avulla. Opettajien tehtävä on keskustella oppilaiden kanssa yksilöllisistä tavoitteistaan ja niiden saavuttamista tarkkaillaan vuosittain. Koulukohtaiset oppimistulokset määrittävät myös palkkausta. (Lindberg, 2013).

Koulutuspolitiikka on sidoksissa kansainvälisiin ja kansallisiin toimijoihin. Eri poliittisilla suuntauksilla sekä intressiryhmillä on eri syistä johtuvia pyrkimyksiä koulutuspolitiikan muuttamiseksi. Esimerkiksi kansainvälisesti taloudellisen kehityksen järjestö OECD tuottaa PISA-tutkimukset, kannanottoja sekä muita selvityksiä koulutuksen saralla. Kansallisesti esimerkiksi opettajien ammattijärjestö OAJ ja elinkeinoelämän keskusliitto EK ottavat kantaa koulutuksen järjestämiseen Suomessa. Kaikilla politiikkaan osallistuvilla sidosryhmillä on oma agendansa, jota he ajavat eteenpäin politiikassa. Yksi esimerkki koulutuksen kentällä käydyistä kiistasta on 1970-luvulla tehty peruskoulu-uudistus, jolla kaikki saman alueen oppilaat saatiin yhteiseen lähikouluun entisen rinnakkaisen kansakoulun ja oppikoulun sijaan. Peruskoulusta tehtiin lopulta kaikille yhteinen pohjakoulu, jonka tarkoituksena on edistää oikeudenmukaisuutta ja mahdollisuuksien tasa-arvoa. (Tervasmäki & Tomperi, 2018).

Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkoitetaan kaikille ihmisille tarjottavaa tasa-arvoista mahdollisuutta tavoitella hyvää elämää yhteiskunnassa (Rinne ym. 2018). *Tasa-arvon* lisäämiseksi yhteiskunnassa tarvitaan yhdenvertaista koulutusjärjestelmää. Mahdollisuuksien tasa-arvosta vallitsi suomalaisessa koulutuspolitiikassa yksimielisyys vielä 1980-luvulla (Simola, Seppänen, Kosunen & Vartiainen. 2015, s. 95). Useiden tutkijoiden mukaan uusliberalistinen koulutuspolitiikka on saanut jalansijaa 1980-luvulta lähtien myös Suomessa (esim. Kalalahti & Varjo, 2012; Lindberg, 2013; Tervasmäki & Tomperi, 2018; Seppänen, Rinne & Sairanen, 2012; Rinne, Kivirauma & Simola, 2002). Uusliberalistinen koulutuspolitiikka on lisännyt koulutusta ja oppilaita eriarvoistavia toimia. Lisäksi koulujen tehostamispaineen vuoksi kilpailu eri koulujen ja oppilaiden välillä on lisääntynyt (Rinne 2011, s. 11). Valtavirtataloustiede näkee kouluvalinnassa hyvinvointia edistäviä tekijöitä sen

synnyttämän kilpailun vuoksi. Kun koulu joutuu kilpailemaan oppilaistaan, koulu parantaa suorituskykyään esimerkiksi palkkaamalla parempia opettajia (Kortelainen & Kuosmanen, 2014).

Tutkielmani tavoitteena on systemaattista kirjallisuuskatsausta käyttäen löytää jo tehdystä tutkimuksesta uusliberalistisen koulutuspolitiikan aiheuttamia muutoksia keskittymällä kouluvalintaan. Tutkielmassa esitän aikaisempaan kirjallisuuteen pohjautuvan näkemykseni uusliberalismin käsitteestä. Tätä näkemystä hyödyntäen etsin jo tehdystä tutkimuksesta esimerkkejä uusliberalismin vaikutuksesta kouluvalintaan liittyvissä tutkimuksissa. Tutkielma kokoaa yhteen näytteen 2000-luvulla tehdyistä tutkimuksista, minkä avulla saadaan kokonaisvaltainen käsitys ilmiöstä. Tutkielmaa ja sen tuomaa tietoa koulutuspoliittisista muutoksista voisi olla mahdollista hyödyntää jatkossa esimerkiksi kuntatasolla kouluvalintaan liittyvässä päätöksenteossa.

Tutkielman toisessa luvussa lähdetään liikkeelle uusliberalismin käsitteen määrittelystä ja sen tulosta Suomeen. Kolmas luku jatkaa teoreettista viitekehystä kouluvalinnasta kansainvälisestä ja kotimaisesta näkökulmasta. Neljännessä luvussa tutustutaan tutkielman metodologisiin lähtökohtiin ja esitellään systemaattinen kirjallisuuskatsaus menetelmänä. Lisäksi luvussa analysoidaan tutkimusaineistoa. Viidennessä luvussa esitetään vastaukset tutkimuskysymyksiin aineiston pohjalta. Viimeinen luku on pohdintaa, jossa nostetaan esille tutkimustuloksista tehdyt johtopäätökset, esitellään jatkotutkimusaiheet sekä arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta.

2 Uusliberalismi

Uusliberalismin määrittely ei ole yksinkertaista, sillä sitä käytetään usein virheellisesti myös kuvaamaan kaikkia globalisaation ja finanssikriisien negatiivisia seurauksia (Lindberg, 2013). Thorsen ja Lie (2007) huomauttavat, että uusliberalismin tutkijat kirjoittavat aiheesta harvoin neutraalisti. Sen sijaan tutkijat suhtautuvat yleensä kriittisesti uusliberalismin teoriaan, mikä vähentää tutkimusten uskottavuutta (Thorsen & Lie, 2007).

2.1 Uusliberalismin historia ja käsitteen määrittely

Eri lähteistä muodostuu melko yhtenäinen kuva uusliberalismin historiasta. Ennen 1900-luvun loppupuolta maailmalla tapahtui suuria mullistuksia. Esimerkiksi toinen maailmansota, Vietnamin sota ja öljykriisi ravistelivat maailmaa. Toisen maailmansodan jälkeen valtiot järjestelivät uusia valtiomuotoja sekä kansainvälisten suhteiden rakenteita estääkseen uuden sodan syntymisen. Tämän seurauksena useissa maissa otettiin käyttöön *sosiaalisesti ankkuroitu liberalismi*. Sosiaalisesti ankkuroidulla liberalismilla tarkoitetaan poliittistaloudellista järjestelmää, jossa valtio tavoittelee täystyöllisyyttä ja kansalaisten hyvinvointia sosiaalisilla tai poliittisilla päätöksillä, eli valtio puuttuu taloudelliseen toimintaan suunnitelmilla tai valtion yritysten avulla. Tämä järjestelmä oli taloudellisesti kannattava kapitalistisille maille 1950- ja 1960-luvuilla, mutta esimerkiksi Afrikassa se ei toteutunut. Järjestelmä alkoi sortua 1960-luvun lopulla, kun työttömyys ja inflaatio lisääntyivät. Useiden maiden rahoituskriiseistä seurasi sosiaalimaksujen ja verojen nousua. (Harvey, 2008, s. 18–22).

Kriiseillä oli vaikutusta siihen, että maailmantalous hajosi ja maat joutuivat uudelleen järjestelemään talouttaan. Tähän ratkaisua haettiin esimerkiksi vuoden 1944 Bretton Woods-neuvotteluilla, joissa valtioille haettiin mahdollisuutta valuutanvaihdon kontrolloimiseen. Valuuttakurssit sidottiin Yhdysvaltain dollariin ja dollari oli puolestaan sidottuna kullan arvoon kiinteällä kurssilla. Bretton Woods -järjestelmä joutui vaikeuksiin jo 1960-luvulla ja sortui vuonna 1971. Presidentti Nixon irrotti dollarin kultakannasta, mikä johti dollarin arvon määräytymiseen kysynnän ja tarjonnan kautta. Myös muu maailma seurasi tätä *kelluvien vaihtokurssien järjestelmää*. Tämä niin kutsuttu Nixonin shokki oli käännekohta poliittiselle uudelleenjärjestelylle ja sitä seurasi tahto uuteen aikakauteen. (Harvey, 2008, s.8–19; Patomäki, 2007, s. 30–48).

Vuonna 1979 Britannian pääministeriksi nimitettiin Margaret Thatcher, joka puhui vapaiden markkinoiden ja kilpailun puolesta (Patomäki, 2007). Harveyn (2008) mukaan Thatcher pienensi ammattiliittojen valtaa ja nosti valtiota kierteestä, jossa korkea työttömyys ja matala talouskasvu olivat jatkuneet jo pitkään. Yhdysvalloissa Ronald Reaganista tuli presidentti vuonna 1980 ja hänen puheissaan esiintyivät ajatukset muun muassa vallan leikkaamisesta ja rahamarkkinoiden vapauttamisesta. Vallan vaihtuminen kahdessa suurvallassa muutti koko maailmaa uusliberalistiseen suuntaan. Uusliberalismin merkitys maailmassa on korostunut 1970-luvulta alkaen, mikä on näkynyt muun muassa yksityistämisenä, sääntelyn purkamisena ja valtion vetäytymisenä aikaisemmin julkisina hoidetuilta sektoreilta, kuten sosiaalipalveluista. Lähes kaikki maat ovat muuttaneet omaa politiikkaansa uusliberalistiseen suuntaan ja valtaa pitävissä keskus- ja maailmanpankeissa työskentelee uusliberalismin kannattajia. (Harvey, 2008, s. 20–32).

Poliittisena teoriana uusliberalismi määrittelee liberalismiin osittain uudelleen. Thorsenin ja Lien (2008) mukaan uusliberalismi sisältää osittain samoja lähtökohtia liberalismiin kanssa, mutta eroaa siitä kuitenkin merkittävästi. Usein uusliberalismia lähestytään vain kritiikin kautta. Tämä tarkoittaa, että kriittiset kirjoittajat lähestyvät uusliberalismia vain yhdestä liberalismiin haarasta, talousliberalismista. Tällöin *talousliberalismi* määritellään uskomukseksi, jonka mukaan valtion tulee välttää osallistumista kaupankäynnin järjestämiseen ja jättää yksilöille mahdollisimman paljon valtaa osallistua vapaille ja itseään sääteleville markkinoille. Liberalismi, talousliberalismi ja uusliberalismi ovat kuitenkin erillisiä käsitteitä. Ymmärtääksemme uusliberalismia, meidän on ensin erotettava se näistä käsitteistä. (Thorsen & Lie, 2007).

Thorsen ja Lie (2008) lähestyvät liberalismia sen alkuperäisen merkityksen kautta. *Liberalismi* 1800-luvun alussa oli yksilön vapautta ja demokratiaa korostava aate eikä juuri kukaan vastusta näitä liberalismiin tärkeimpiä arvoja tänä päivänä. Liberaalia ajattelua ja ajattelumalleja on tuotu politiikkaan jo John Locken ajoista, 1600-luvun lopusta. Liberalismi on tämän vuoksi ajan saatossa muokkautunut käsite, eikä esimerkiksi tunnetuilla liberalismiin kannattajilla voida tämän vuoksi sanoa olleen paljoakaan yhteistä. Liberalismia onkin sen vuoksi jaoteltu eri tavoin, mutta tunnetuin rajanveto tehdään usein klassisen liberalismiin (engl. classic liberalism) ja modernin liberalismiin (engl. modern liberalism) välillä. *Moderni liberalismi* pyrkii säilyttämään valtiolla valtaa talouden suhteen, koska muuten lähtökohtaiset liberaalit tavoitteet eivät toteudu. *Klassinen liberalismi* pyrkii vähentämään valtion roolin minimiin. Sen rooli on

lähinnä julkisen järjestyksen ylläpitäminen. Esimerkiksi puolustusvoimat ja lakien täytäntöönpano jäävät klassisen liberalismiin mukaan valtiolle, kun taas vapaa kauppa on kansalaisten itse hallinnoitavissa ja järjesteltävissä. Näin ollen klassinen liberalismi kallistuu talousliberalismin kanssa samaan lokeroon talouspoliittisen ”*laissez-faire*”-näkökuvan (antaa tehdä, antaa mennä) kanssa, jonka sanotaan johdattelevan myös uusliberalistista politiikkaa. Modernin liberalismiin kannattajat puolestaan väittävät tällaisen ajattelun olevan harhaanjohtavaa, koska liberaalien tavoitteiden saavuttamiseksi valtiolla tulee olla suurempi rooli markkinoilla. Näiden erojen vuoksi liberalismia voidaan pitää laajana käsitteenä, jonka keskeinen lähtökohta on demokratian ja vapauden arvoihin sitoutuminen. (Thorsen & Lien, 2007).

Thorsen ja Lie (2007) määrittelevät uusliberalismin liberalismista erillisenä käsitteenä, johon kuuluu kuitenkin klassisen liberalismiin lähtökohta eli itsesäätävät markkinat. *Uusliberalismilla* tarkoitetaan joukkoa väljästi rajattuja poliittisia uskomuksia, joiden mukaan valtion tärkein tehtävä on turvata yksilön taloudellinen vapaus ja vahvat yksityiset omistusoikeudet. Tämä järjestelmä ulottuu myös kansainväliselle tasolle, jossa tavoitellaan vapaita markkinoita ja kaupankäyntiä. Valtioiden oletetaan ainoastaan puuttuvan markkinoiden toimintaan, mikäli kaupan vapautta tulee jollain tavalla turvata. Vapaaseen kauppaan liittyy uskomus siitä, että yhteiskunnassa on olemassa vahva yrittäjyyden ja luovuuden tahto. Ne pääsevät parhaiten valloilleen, kun vapaa kaupankäynti mahdollistetaan. Tämä johtaa yksilön vapauden ja hyvinvoinnin kasvuun. (Thorsen & Lie, 2007). Thorsen ja Lie näkevät uusliberalismin poliittisena suuntauksena, joka tukee vapauden tai demokratian lisääntymiseen tähtääviä lakimuutoksia, mutta ei tarkoita valtion vetäytymistä pois kaikista markkinoihin tai kaupankäyntiin liittyvästä päätöksenteosta.

Thorsen ja Lie (2007) lisäävät määritelmänsä vielä Harveyn ja Patomäen näkökuvista poikkeavan ajatuksen uusliberalistisesta moraaliseen ajatusmallista: hyvänä ihmisenä pidetään sellaista, joka onnistuu pääsemään itsesäätelville markkinoille ja toimimaan relevanttina osana niitä. Yksilöt ovat itse täysin vastuussa valinnoistaan ja näin ollen myös virheistään. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalinen epäoikeudenmukaisuuskin on hyväksyttävää, jos sen voidaan nähdä johtuvan ihmisen itse tekemistä valinnoista (Thorsen & Lie, 2007). Thorsenin ja Lien määritelmässä uusliberalismi on sen poliittisen kannan lisäksi osa väljästi määriteltyä kokonaisuutta, jossa punaisena lankana kulkevat valtion ja sen ympäristön järjestämisen säännöt.

Thorsenin ja Lien (2007) määritelmä uusliberalismista on osaksi samankaltainen kuin seuraavaksi esiteltävien Harvey'n (2008) ja Patomäen (2007) näkemykset. Patomäen (2007) mukaan uusliberalismi on 1900-luvun oppi, joka oli kahden taloustieteilijän, itävaltalaisbrittiläisen Friedrich Hayekin (1899-1992) ja yhdysvaltalaisen Milton Friedmanin (1912-2006), talusteoria ja vastaliike vasemmistolaisia vastaan. Hayekilla ja Friedmanilla oli tähtäimenä ”*yövärtija-valtio*”, joka tarkoittaa valtion roolia sopimusten ylläpitäjänä yksilöiden, yhdistysten ja yritysten välillä sekä näiden toimijoiden suojelemista (Mäkinen & Kourula, 2008). Vaikkakin Hayek oli avoimesti talousliberalismin kannattaja ja Friedman puhui klassisen ja oikeaoppisen talusteorian puolesta, eivät he voineet kieltää laajan valtion voimassaoloa. Valtio oli tähän mennessä jo rakentanut instituutionsa, joiden puitteissa järjestelmä toimi. (Patomäki, 2007).

Patomäki (2007) korostaa, että uusliberalismi pyrkii pienentämään valtion roolia yhteiskunnassa, jolloin poliitikoilla on vähemmän päätettävää. Toisin kuin Thorsen ja Lie (2007) väittävät, Patomäen (2007) mukaan uusliberalismi ikään kuin tavoittelee paluuta 1800-luvun klassisen talousliberalismin aikaan. Kaikkia yrityksiä palauttaa klassinen talousliberalismi voidaan kutsua uusliberalismiksi, vaikka 1800-lukua ei tunnustettaisikaan ihanteena. Tärkein tavoite on yksilöiden suojeleminen eli yksilöiden vapauden ja yksityisen omistusoikeuden varjeleminen. Julkista hyvinvointivaltiota on vaikea purkaa, minkä vuoksi uusi julkisjohtamisen oppi on merkittävä uusliberalismin tavoitteiden saavuttamiseksi. Uuden julkisjohtamisen opin mukaan yksityisomistusta ja markkinoita saadaan julkisorganisaatioihin, jolloin julkisen sektorin toimintaa uudistetaan yksityisten yhtiöiden johtamismallien mukaan. Tämän lisäksi osa toiminnoista voidaan yksityistää tai ulkoistaa. Yksiköille luodaan omat budjetit, joiden varat on tarkasti määritelty tuottavuuden perusteella sijoitetuksi. Uusliberalismi pyrkii palkitsemaan taloudellisesti tuottavat yksiköt ja niiden johtajat, kun puolestaan heikosti tuottavat kärsivät varojen menetyksellä. (Patomäki, 2007, s. 28–30).

Harvey (2008) määrittelee uusliberalismin poliittisen taloustieteen teoriaksi sekä ajattelun muutokseksi. Yksilö voi parhaiten, mikäli yhteiskuntaa ohjaavat yksityinen omistusoikeus, vapaat markkinat sekä vapaa kauppa. Valtion rooli on turvata tämä viitekehys ja rahan arvon vakaus ja luotettavuus. Lisäksi valtion tulee turvata ne puitteet, joilla markkinoiden toimivuus voidaan taata. Markkinoiden ohjaaminen vapaiden markkinoiden suuntaan ja markkinoiden luominen alueille missä niitä ei vielä ole on valtion ainoa tehtävä. Teorian mukaan valtion ei tule puuttua markkinoiden toimintaan, sillä valtiolla ei ole riittävästi kykyä markkinasignaalien ymmärtämiseen eli hintojen tulkitsemiseen. (Harvey, 2008, s. 6–10).

Harveyille (2008) ja Patomäelle (2007) yhteistä on, että heidän mukaansa uusliberalismi on väljästi rajattu ryhmä poliittisia uskomuksia, joiden taustalta löytyy ajatus valtion suppeasta roolista yksilön vapauden sekä yksityisen omaisuuden oikeuksien turvaajana. Tästä näkemyksestä johtuen valtion roolin tulee olla minimaalinen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Lisäksi he korostavat, että uusliberalismiin kuuluu ajatus vapaista markkinoista, jotka toimivat aina tehokkaasti.

Monet muut tutkijat ovat Harveyn (2008) ja Patomäen (2007) tapaan löytäneet yhteisen lähtökohdan uusliberalismin määrittelyyn. Suuri osa uusliberalismista kirjoittavista tutkijoista näyttää löytävän uusliberalismille yhteisiä piirteitä, jotka pohjautuvat sen poliittiseen ulottuvuuteen (esim. Patomäki, 2007; Harvey, 2008; Saad-Filho & Johnson, 2005; Duménil & Lévy, 2005; Palley, 2005). Monet tutkijat, kuten Saad-Filho ja Johnson (2005) yhdessä muiden kirjoittajien kanssa ovat löytäneet teoksessa ”Neoliberalism – A Critical Reader”, -uusliberalismille yhteneväisyyksiä markkinoiden kilpailusta, yksilön roolin korostamisesta sekä valtion vähenemään päin olevasta asemasta markkinoiden sääntelyssä. Samaisessa teoksessa kirjoittavan Palley (2005) mukaan markkinatalous toimii niin, että kaupan osapuolet (sekä työntekijä että ostaja) maksavat ja saavat maksun oikean arvon mukaan kysynnän ja tarjonnan lain mukaisesti. Tämän vuoksi esimerkiksi työntekijän oikeuksia turvaavaa sosiaaliturvaa ja ammattiyhdistysliikkeitä ei pidetä niin tärkeinä. Teorian mukaan työntekijä saa koulutuksensa ja kykyjensä eli siten arvonsa mukaista palkkaa. (Palley, 2005).

On yleistä, että koulutuksen tutkijat kritisoivat uusliberalismia (Thorsen & Lie, 2007). Myös Lindberg (2014) artikkelissaan ”Uusliberalismi -kritiikin kritiikki” toteaa, että koulutuksen tutkimuksessa suhtaudutaan uusliberalismiin lähtökohtaisesti kriittisesti ja koulutuksen tutkijat helposti lähtevät asettamaan pehmeät opettamisen arvot vastakkain kovien taloudellisten arvojen kanssa. Hän kuitenkin antaa arvoa Patomäen (2007) monipuoliselle uusliberalismikritiikille. Lisäksi hän huomauttaa, että Suomen kaltaisessa pienessä valtiossa ei koskaan muodostu samanlaisia markkinoita kuten Iso-Britanniassa, jossa esimerkiksi yliopistomaailman toimijoita on reilun kymmenen yliopiston sijaan yli sata. Näin ollen uusliberalismin kritiikin tulisi pureutua enemmän siihen faktaan, että pienessä koulujärjestelmässä ei voi olla ”oikeaa” markkinakilpailua. Pienessä järjestelmässä toimijoita on vähän ja kilpailu näiden toimijoiden välillä olisi turhan ankaraa. (Lindberg, 2014).

Tässä tutkielmassa käytän uusliberalismista Harvey'n (2008) ja Patomäen (2007) teoksiin perustuvaa määritelmää. Näiden määritelmien mukaan uusliberalismi on taloudellispoliittinen teoria ja ajattelun muutos, jonka tärkein tavoite on supistaa valtion roolia yksilön vapauden takaamiseksi sekä yksityisen omaisuuden turvaamiseksi. Uusliberalismi määrittyy lähemmäksi klassista talousliberalismia; kuitenkin toisin kuin klassisen talousliberalismin kannattajat ajattelevat, uusliberalismi rakentaa markkinoita nykyisten julkisten rakenteiden sisään. Uusliberalismin kritiikistä esitetty kritiikki antaa kiitosta näiden molempien tutkijoiden monipuolisille määritelmille. Patomäki myös tuo brittiläisen Harvey'n näkemykseen kotimaista näkökulmaa, joka on erityisen relevantti suomalaista kouluvalintaa käsiteltäessä. Lisäksi käyttämäni määritelmään kuuluu Thorsenin ja Lien (2007) esittämä moraalinen ajatusmalli hyvästä kansalaisesta. Moraalinen ajatusmalli toimii vertailukohtana kouluvalintaa toteuttaville vanhemmille.

2.2 Uusliberalismi Suomessa

1990-luvun lama oli Suomessa vakavampi kuin muualla maailmassa. Työttömyys kasvoi radikaalisti lähes 20 prosenttiin, mikä tarkoitti lähes puolta miljoonaa työtöntä. Vastausta työttömyyteen ja tehottomaan valtioon haettiin vapaiden markkinoiden opista. Vaikka ideologioiden ja poliittisten suuntauksien muuttumista yhteiskunnassa ei voida yksiselitteisesti määrittää yhdestä asiasta johtuvaksi, on todennäköistä, että lamalla oli suuri merkitys uuden poliittisen suuntauksen omaksumiselle. (Rinne, Kivirauma & Simola, 2002).

Patomäki (2007) kuitenkin korostaa, että laman alkaessa 1990-luvulla uusliberalismi oli jo saavuttanut ideologisen johtoaseman. Siitä oli maailmalla tullut yhteisesti sovittu perusta, jonka avulla tulevaisuutta punnittiin. Vuosina 1991-1995 vallassa ollut Esko Ahon porvarihallitus nopeutti uusliberalistisia uudistuksia Suomessa. Uudistusten seurauksena myös yritykset, työsuhteiden laatu ja pituus sekä julkinen sektori ovat muuttuneet. Yritysten tulosta ohjaavat neljännesvuosittaiset raportit, työsuhteet ovat muuttuneet epävarmemmiksi ja lyhentyneet. Julkishallinnossa on uuden julkisjohtamisen avulla luotu keinotekoiset sisämarkkinat. (Patomäki, 2007).

1990-luvulla muutos oikeistolaisempaan politiikkaan oli selkeä. Koulutuspolitiikan suunta muuttui vallan vaihtuessa niin opetusministeriössä kuin hallituksessakin. Kansainvälisyyttä ja globalisaatiota pidettiin perusteina muutosten tekemiselle. Koulutuksen kattava keskushallinnointi valtion suunnasta oli ohi, kun valtaa siirtyi yhä enenevässä määrin kunnille

ja kouluille. Koulutuksen entinen selkeä tavoite oli ollut palvella yhteiskuntaa; uuden uusliberalistisen koulutuspolitiikan myötä koulutuksen tavoitteeksi tuli palvella yksilöä. Tässä ajattelumallissa yksilölle annetaan enemmän valinnanvapautta sekä joustavuutta samalla kun kilpailu ja yksilön korostaminen kasvavat. (Rinne ym., 2002). Patomäen (2007) mukaan koulutussektorilla tämä on tarkoittanut siirtymistä ajattelumalliin, jossa opiskelijat nähdään ennen kaikkea asiakkaina. Kilpailullisia markkinoita sekä yksityisten yhtiöiden hallintarakenteita matkitaan, jolloin saavutetaan kaupallisempi koulutusjärjestelmän rakenne (Patomäki, 2007).

Lindberg (2013) vertailee brittiläisen ja suomalaisen koulutusjärjestelmien uusliberalistisia piirteitä todeten, että brittiläisessä politiikassa jo 1980-luvulla nousseet koulutuspoliittiset trendit kuten valinnanvapaus, arviointi ja markkinakilpailu tulivat Suomeen 1990-luvulla. Kuitenkaan ne eivät ole saavuttaneet samanlaista innostusta Suomessa kuin Isossa-Britanniassa. 1990-luvulla käyttöön otettu kouluvalintapolitiikka on siirtänyt Suomea lähemmäs kansainvälistä mallia, vaikkakin rajallisemmin. Kouluvalintaa puoltavat tahot näkevät kouluvalinnan hyvänä puolena oppilaiden yksilöllisten tarpeiden kuuntelemisen. Yleisen oletuksen mukaan laatu paranee markkinoita avaamalla, mutta tätä ei oikeastaan ole näkynyt suomalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa. Uusliberalistinen koulutuspolitiikka on Suomessa saanut osakseen yleistä uusliberalismin kritiikkiä eli sen on katsottu lisäävän eriarvoisuutta. (Lindberg, 2013).

Whittyn (2011) mukaan koulutuspolitiikan muutokset Suomessa alkoivat näkyä, kun politiikkaan tuli mukaan markkinalähtöistä retoriikkaa ja puheet markkinoiden vapauttamisesta ja vanhempien valinnanvapaudesta yleistyivät. Nämä puheet olivat tuttua esimerkiksi Isosta-Britanniasta. Vaikkakin maailmalla tämä retoriikka toi mukanaan suuria muutoksia koulutuspoliittikoihin, Suomessa muutokset olivat maltillisempia. Suomalainen koulujärjestelmä onnistuu edelleen tuottamaan pieniä eroja oppilaiden oppimistuloksissa, vaikkakin vuoden 2018 PISA-tuloksista voidaan nähdä, että lukutaidon osalta peruskoulun sisäinen vaihtelevuus tuloksissa oli suurempi kuin aikaisemmin (Leino ym., 2019). Whittyn (2011) mukaan Suomessa kouluilla tarvittava rahoitus sekä oikeudenmukainen ja korkealaatuinen opetus näyttäytyvät koulutuksen kulmakivinä. Lisäksi hän korostaa hajautettua luottamusta, joka tarkoittaa, että Opetushallituksessa ja -ministeriössä luotetaan opettajien, rehtoreiden, vanhempien ja yhteisöjen tietoon siitä, miten opetus tulisi hoitaa. Tähän asti Suomessa on myös saavutettu korkea taso ilman kansallista testijärjestelmää, mikä on kansainvälisesti katsottuna harvinaista (Witty, 2011).

3 Kouluvalinta

Kansainväliset trendit vaikuttavat yhä enemmän kansalliseen koulutuspolitiikkaan, vaikkakin se on saanut kansainvälisiä vaikutuksia aina aikojen saatossa. Viimeaikaisten muutosten myötä Suomi on siirtynyt koulutuspolitiikassa kollektiivisesta tasa-arvon ajatuksesta yksilön arvoa korostavaan ajatteluun. Koulutuspolitiikan lisäksi nämä muutokset näkyvät yleisessä ideologian muutoksessa, arvoissa ja asenteissa ja yksilölähtöisessä ajattelussa. (Rinne ym., 2002).

Tässä tutkielmassa käytän termiä *kouluvalinta* (engl. school choice ja/tai parental choice) tarkoittaen vanhempien lapselleen tekemää koulun valintaa. Kouluvalinnan mahdollistava politiikka on yleistynyt ympäri maailmaa, kun fyysisiä ja jopa taloudellisia esteitä koulun valinnalle on poistettu. Esimerkiksi Yhdysvalloissa perheet saavat itse valita sopivimman julkisen tai yksityisen koulun, koska koulupiirien (engl. school districts) ja paikallisten koulujen (engl. local schools) oikeus valita alueensa lasten koulut on poistettu. Kouluvalintaa on perusteltu kaikille yhtäläisillä ja tasa-arvoisilla mahdollisuuksilla valita sopiva koulu, vaikkakin kouluvalinnan tasa-arvoaikutukset ovat kyseenalaiset. Kouluvalinta takaa perheille valinnanvapauden, mutta perheet ovat itse vastuussa omista valinnoistaan ja niiden seurauksista. (Heise & Ryan, 2002, s. 2050–2052).

Suomessa kouluvalinta tarkoittaa vuonna 1994 omaksuttua politiikkaa, joka toteutuu eri kunnissa eri tavoin. Suomessa kouluvalinnalla tarkoitetaan, että lapsi voi hakeutua muuhunkin kuin kunnan ensisijaisesti osoittamaan kouluun, mutta ”hakijoihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita” (perusopetuslaki 1998/628, 28 §). Perusopetuslain (1998/828) mukaan koulun painottaessa yhtä tai useampaa oppiainetta opetussuunnitelmassa voidaan myös käyttää valintakoetta. Valintakoeteella mitataan oppilaan taipumuksia tähän kyseiseen opetukseen. Lain mukaan kunta voi kuitenkin päättää ottaa ensisijaisesti kouluunsa kunnassa asuvia lapsia. Kalalahti ja Varjo (2011) huomauttavat, että yhtäläinen valintaperuste on tulkinnanvarainen, koska suoraa kieltoa esimerkiksi lukuaineiden keskiarvon käyttämiselle valintaperusteena ei ole.

3.1 Kouluvalinnan kansainvälinen tausta

Kansainvälisesti koulutuspolitiikassa voidaan nähdä kolme niin kutsuttua aaltoa, joista ensimmäisenä oli Brownin (1990) mukaan alimpien yhteiskuntaluokkien peruskoulutuksen

vaihe. Tässä vaiheessa työväenluokan kouluttautuminen nähtiin sellaisten tietojen ja taitojen välittämisenä, josta oli hyötyä heidän jo ennalta määritetyssä paikassaan yhteiskunnassa. Tämän mallin mukaan tarkoituksena oli enemmänkin toisintaa kuin muuttaa jo vallassa olevaa sosiaalista järjestystä. Koulun tarkoituksena oli muuttaa työväenluokan tapoja, edistää uskontoa ja pitää huolta kurinpidosta. Yläkoulu ja toinen aste nähtiin keskiluokan omistamina vielä pitkälle 1900-luvulle asti. Pääsyvaatimukset niihin olivat tarkoituksella akateemisemmat, jotta käytännöllisemmästä työväenluokan koulutuksesta olisi niihin myös hankalaa päästä. Myös sukupuolella oli tärkeä merkitys, sillä koulutuksen tavoitteet olivat miehillä ja naisilla hyvin erilaiset. Keskiluokkaisten miesten koulutuksen tavoitteena oli tuottaa liberaalia koulutusta herrasmiehille, kun taas keskiluokkaisille naisille se oli väylä täydelliseksi vaimoksi ja äidiksi. Työväenluokan miehille se puolestaan sisälsi perusohjeita työllisyyteen ja naisille perusohjeita hyväksi äidiksi. (Brown, 1990).

Toisen aallon kautta koulutuksen ideologia muuttui ikään ja kykyihin perustuvaksi, minkä myötä yksilön omien saavutusten ja ansioiden oli tarkoitus sanella yksilön tulevaisuuden ammatti ja paikka yhteiskunnassa. Syntymäpaikan ei tulisi määrittää yksilön asemaa yhteiskunnassa, vaan määrittelijänä olisivat ikä, kyvyt ja saavutukset. Toisen aallon syntyä ja ”käyttöönottoa” vauhditti toisen maailmansodan jälkeinen aika, jolloin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja koulutuksellisen tasa-arvon periaatteet olivat yhteisenä, vahvana tahtotilana. 1940-luvulta lähtien vallinnut meritokratian periaate oli pitkään vallalla oleva ajatus, mutta todellista mahdollisuuksien tasa-arvoa ei ole vielä koskaan saavutettu. Meritokratia ei siis koskaan luvannut tasa-arvoa vaan epätasa-arvoisuuksien reilumpaa jakautumista. (Brown, 1990).

Viimeisimpiä muutoksia koulutuspolitiikassa voidaan kuvata kolmantena aaltona, jota kutsutaan vanhempainvallan ideologiaksi (engl. parentocracy) (Silmäri-Salo, 2015). Brownin (1990) määrittelemässä vanhempainvallan ideologiassa lapsen koulutus määräytyy enemmän vanhempien varallisuuden ja toiveiden kuin lapsen kyvykkyyden mukaan. Vanhempainvallan ideologiaan kuuluvat esimerkiksi termit vanhempien valinnasta (engl. parental choice) ja taloudellisesta vapaudesta (engl. economic freedom). Näillä termeillä vanhemmat ovat voineet perustella taloudellisen, kulttuurillisen ja sosiaalisen vallan käyttöä koulutuksellisten etujen turvaamiseksi (Barret DeWiele & Edgerton, 2016). Brownin (1990) mukaan vanhempainvalta perustuu siihen, miten kouluvalinta on tänäkin päivänä yhteiskunnassa järjestetty. Useat valtiot ovat toteuttaneet vanhempainvallan edistämiseksi poliittisia päätöksiä kuten kansallisten

standardisoitujen testien käyttöönottoa ja koulujen rahoituksen hallinnan siirtoa kouluille (Brown, 1990).

Vanhempainvallan lisääntyminen on lähtöisin valtioista, jotka antavat toteuttamallaan politiikalla vanhemmille lisää valtaa osallistua lastensa koulutuksen järjestämiseen. Vanhempainvallan perustelemiseksi koulutuksen tason väitettiin laskevan, jos koulutusta järjestetään kaikille yhteisesti. Poliittisesti sekä oikeistolla että vasemmistolla oli heikko usko meritokratian toimivuuteen. Brittiläisessä politiikassa mukana oli väitteitä esimerkiksi siitä, että kilpailun ja erinomaisuuden saavuttamisen sijaan meritokratia oli johtanut sosialistiseen ajatukseen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Koulutuksen arvioinnin tehostaminen otettiin käyttöön, kun koulutuksen tasoa haluttiin nostaa. Tämä toteutettiin vapaiden markkinaperiaatteiden mukaisesti, mikä on kuitenkin voinut johtaa koulutuksen eriytymiseen koulutuksen muokkauksessa asiakkaiden tarpeiden ja ostokyvyn mukaiseksi. (Brown, 1990; Silmäri-Salo, 2015).

Barrett DeWielen ja Edgertonin (2016) mukaan Brownin teoriaa voidaan sen brittiläisestä lähteestä huolimatta pitää kansainvälisenä, sillä samanlaisia tuloksia koulutuspolitiikan muutoksista ja vanhempainvallan lisääntymisestä on saatu muun muassa Suomessa, Ranskassa, Belgiassa, Brasiliassa, Australiassa, Singaporessa ja Taiwanissa. Vanhempain asema kuluttajina koulutuksessa on tunnustettu myös esimerkiksi Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa (Ball, 1993) sekä Ruotsissa (Molstad & Petterson, 2019). Yhteistä näiden maiden koulutusjärjestelmissä on se, että vanhemmat käyttävät kouluvalintaa lapsensa aseman edistämiseksi. Vanhemmat vaativat opettajalta enemmän lapsen yksilöllisten tarpeiden tukemiseksi, kun heillä on enemmän valtaa koulutuksen järjestämisen suhteen. Vanhempainvalta merkitsee myös vastuun siirtämistä vanhemmille koulutuksen laadun ja soveltuvuuden arvioinnin suhteen sen sijaan, että koulutuksen ammattilaiset arvioisivat näitä asioita. Näin ollen vanhempainvallan voidaan katsoa muuttaneen perheiden ja koulutuksen suhdetta kokonaisuudessaan tilanteessa, jossa vanhempia kannustetaan osallistumaan ja ottamaan kantaa lapsensa koulutuspolkuun. (Barrett DeWiele & Edgerton, 2016).

3.2 Kansallinen koulutuspolitiikka: peruskoulu-uudistuksesta kouluvalintaan

Muutokset maailman politiikassa voivat vaikuttaa nopeasti myös eri maiden opetussuunnitelmiin. Esimerkiksi teoksessa “Curriculum Reform and the Field of Curriculum of Spain” Coll ja Martín (2013) toteavat, että Espanjassa opetussuunnitelma muuttuu lähes yhtä

usein kuin poliittinen valta siellä vaihtuu. Suomi on kansainvälisessä katsannossa harvinainen, sillä hyvinvointivaltion edellyttämät yhteisen, valikoimattoman ja maksuttoman peruskoulun perusteet ovat vahvat (Ahonen, Bernelius, Kalalahti, Kivinen, Rinne & Seppänen, 2015). Seppäsen ja Rinteen (2015) mukaan voidaan todeta, että koulutuksellista tasa-arvoa on pidetty suomalaisen koulutuspolitiikan kulmakivenä poliittisista muutoksista huolimatta.

Suomea laajemmin voidaan puhua myös pohjoismaisesta hyvinvointivaltion koulutuksen mallista. Iversenin ja Stephensin (2008) (kts. myös Savolainen, 2009) mukaan tähän malliin kuuluu keskustavasemmistolainen hallitus, vahva tuki peruskouluun ja toiselle asteelle, aktiiviset työvoimapolitiittiset ohjelmat sekä korkealaatuiset julkiset päiväkoti- ja esikoulujärjestelmät. Pohjoismaissa hallituksen muodostavat useat puolueet, jolloin päätökset muodostuvat yleensä kompromissista puolueiden kesken. Pohjoismaissa naisten aseman vahvistuminen 1970-luvulla johti naisten vahvaan asemaan työmarkkinoilla, avioeroihin sekä naisten taloudelliseen itsenäistymiseen. Tämän seurauksena julkinen sektori vahvistui niin päivähoitopaikkojen lisäämisellä kuin vahvalla työllisyysasteella naisten suosimilla sosiaali- ja terveysterveyden- sekä kasvatusta- ja opetusaloilla. (Iversen & Stephens, 2008).

Ennen vuotta 1970 Suomessa oli käytössä jako oppi- ja kansakouluihin, joista oppikoulu oli tarkoitettu ”teoreettisesti” lahjakkaimmille ja kansakoulu puolestaan ”käytännöllisesti” lahjakkaille. Suomessa edelsi aktiivinen poliittinen väittely ennen kuin Suomi vuonna 1968 päätti rakentaa kansa- ja oppikoulujen tilalle yhtenäiskoulujärjestelmän. Monet oikeistopoliitikot pelkäsivät, että kun kaikki kävisivät samaa koulua, peruskoulu vähentäisi tasa-arvoa lahjakkaiden oppilaiden osalta. Huolia oli myös sen suhteen, että peruskoulu olisi liian vaativa heikoille oppilaille tai oppilaiden erilaiset lähtökohdat aiheuttaisivat ongelmia kurinpidolle. Kurinpidon puute puolestaan heikentäisi kaikkien oppimistuloksia. Samanlaista keskustelua käytiin myös Ruotsissa, joka otti yhtenäiskoulujärjestelmän käyttöön muutamia vuosia ennen Suomea. (Savolainen, 2009).

Yhtenäiskoulujärjestelmään siirtyminen oli seurausta koulutuksellisen tasa-arvon ajatuksesta, joka tuli ajankohtaiseksi toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Tällöin koulutus oli saavuttanut yhteiskunnassa merkittävän taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman (Antikainen, Rinne & Koski, 2000). Pekkarisen ja Uusitalon (2012) mukaan uudistuksen tavoitteena oli järjestää perhetaustasta ja asuinkunnasta riippumattomia koulutusmahdollisuuksia sekä nostaa keskimääräistä koulutustasoa. Peruskoulu oli akateemisempi kuin vanha kansakoulu ja lähes koko koulujärjestelmä kunnallistettiin. Sosiaalista liikkuvuutta tutkivien aineistojen mukaan

peruskoulu-uudistus vähensi vanhempien ja lasten tulotasojen korrelaatiota ja lisäsi selvästi sosiaalista liikkuvuutta. Erityisesti korkeissa sosioekonomisissa asemissa olevat perheet pelkäsivät peruskoulu-uudistuksen vaikuttavan negatiivisesti näiden perheiden lasten koulunkäyntiin, mutta peruskouluun siirtymisen vaikutus oli näillä lapsilla lähellä nollaa ja vähemmän koulutettujen lapsiin nähden positiivinen. (Pekkarinen & Uusitalo, 2012).

Vuonna 1970 yhtenäistettyä peruskoulua pidetään edelleenkin yhtenä syynä vuoden 2000 erinomaisille PISA-tuloksille, mutta yhtenäisellä peruskoululla on muitakin etuja. Peruskoulu on koko ikäluokalle yhtenäinen ja maksuton koulu, josta koko ikäluokka saa jatko-opintokelpoisuuden. Hietasen (2015) mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän tärkein valttikortti on koulutusjärjestelmän tasa-arvo, sillä Suomessa ei ole ”huonoja” kouluja. Suomelle koko ikäluokan käsittävä peruskoulu on erityisen tärkeä, sillä globaalissa toimintaympäristössä osaaminen on Suomen tärkeintä pääomaa (Hietanen, 2015).

1990-luvulla luovuttiin lähikouluperiaatteesta, jonka mukaisesti lapsen tuli aina mennä kotiaan lähimpään kouluun. Kaupungeissa vanhempien tekemät kouluvalinnat tulivat esille ja maaseudulla kyläkouluja lakkautettiin. (Silmäri-Salo, 2015). Sen sijaan, että päätöksenteon keskiössä olisi ollut universaalisuus, keskiöön tuli valikoivuus. Valikointi (engl. selectivism) koulujärjestelmässä tarkoittaa sitä, että peruskoulussa vanhemmilla on laajempi valinnanvapaus päättää ja valikoida oman lapsensa koulu. Tämä tarkoittaa koulujen eriytymistä ja kilpailua. Näin ollen se aiheuttaa myös eroja lasten koulujen välillä. (Varjo & Kalalahti, 2019).

Eniten valinnanvapauden lisäämisen johdosta tehdyistä muutoksista keskustelua on herättänyt kouluvalintapolitiikan kohdistuminen jo peruskouluihin. Kouluvalintapolitiikalla tarkoitetaan sitä, millaista politiikkaa käytetään, kun oppilaita sijoitetaan eri kouluihin. Kuntapolitiikassa se tarkoittaa vanhempien erikseen hakemaa koulupaikkaa, mutta myös koulujen oppilasvalikointia eli esimerkiksi erilaisia painotuskriteereitä. (Seppänen, 2013). Perusopetuslain (1998/628) 6§ mukaan

”Kunta osoittaa oppivelvolliselle ja muulle tässä laissa tarkoitettua opetusta saavalle 1 momentin mukaisen lähikoulun tai muun soveltuvan paikan, jossa tämän lain 4 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti annetaan opetusta sellaisella oppilaan omalla kielellä, jolla kunta on velvollinen opetusta järjestämään”.

Laissa mainittu lähikoulu tarkoittaa, että lapsen tulee käydä nimettyä lähietäisyydelle sijoitettua koulua turvallisesti. Seppänen, Kalalahti, Rinne ja Simola (2015, s. 14) arvioivat, että valtiolla on tästä huolimatta ollut koko 2000-luvun ajan halu yhtenäiseen lähikouluihin perustuvaan peruskoulujärjestelmään. Kunnilla on kuitenkin käytännössä eniten sanavaltaa valikoivien luokkien perustamisesta (Seppänen, 2013).

Vanhemmilla on mahdollisuus hakea lapselleen koulupaikkaa muusta kuin lähikoulusta. Toisaalta oppilaat voivat valikoitua *painotettuun opetukseen* myös lähikoulussaan, minkä vuoksi valikoituminen ei aina tarkoita valintaa pois lapsen lähikoulusta (Kalalahti, Silvennoinen & Varjo, 2015). Kosusen (2016) mukaan vanhempien tekemä kouluvalinta tapahtuu aikaisin: painotetun opetuksen kouluvalinnoista yli puolet tehdään jo alakoulussa 7-9-vuoden iässä. Kolmella neljäsosalla yläkoulun painotetun luokan oppilaista reitti on kulkenut tietyn alakoulun kautta. Kriteereinä painotettuun opetukseen ovat vaihdellen esimerkiksi harrastuneisuus, koulumenestys, testit ja/tai valintakokeet. (Kosunen, 2017, s. 25–28).

Kunnissa, joissa koulut sijaitsevat suhteellisen lähellä toisiaan, on mahdollisuus muun kuin lähikoulun valitsemiseen. Pienissä kunnissa asuvilla perheillä ei ole todellista mahdollisuutta koulun valitsemiseen. Kosusen (2016) mukaan vanhemmat yleisimmin valitsevat muun kuin lähikoulun valitessaan painotetun opetuksen.

Seppäsen (2013) mukaan Suomessa on mahdollista valita koulu ”julkiskoulumarkkinoiden” sisällä, eli kouluvalinta suuntautuu julkisesti omistettujen tai hallinnoitujen ja maksuttomien koulujen sisällä. Suomi poikkeaa kansainvälisistä vertailukohteistaan, sillä kouluvalinta tapahtuu vain julkisen koululaitoksen sisällä (Seppänen, 2013). Valinnan vapautta on rajoitettu perusopetuslaissa (1998/628), vaikka markkinoiden sisällä Suomessa vanhemmilla on vapaus valita lapselleen koulu. Perusopetuslain mukaan oppilaisiin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita ja kunta voi halutessaan päättää, että ensisijainen oikeus kunnan järjestämään opetukseen on kunnassa asuvilla lapsilla. Lain mukaan opetus on maksutonta ja sen on turvattava yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maassa. Näin ollen kouluvalintaa voidaan pitää Suomen osalta lailla rajoitettuna.

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa on painotettu paikallista kontrollia, mikä tarkoittaa kuntien toimivan opetuksen pääasiallisina järjestäjinä perusopetuksessa. Tämä on tarkoittanut kuntapolitiikan vahvistumista koulutuksen osalta, ja näin ollen kuntien omien päätösten vahvistumista koulutuspolitiikassa valtiovallan päätösten ohella. Kunnat ovat omilla toimenpiteillään voineet rajoittaa vanhempien kouluvalinnan mahdollisuuksia. Näitä

toimenpiteitä ovat lähikoulun osoittamisen käytäntöjen ja toissijaisen hakeutumisen kriteerien määrittely sekä painotusten säätäminen oppilaitoksille (Kalalahti & Varjo, 2011).

Kouluihin hakeutumisessa ja perheiden toiveiden merkityksellä on suuria eroja kuntien välillä. Kansallista linjaa, joka ohjaisi oppilaaksiottoa ja/tai koulujen profiloitumista ei ole. Näin ollen kouluvalintaa ohjaavat periaatteet on määritelty kuntien sisällä itsenäisesti. Kuntien tulee oppilaaksiottoa säädellessä ottaa huomioon mahdollisuuksien tasa-arvo ja taata oppilaille tasa-arvoinen pääsy koulutukseen. Toisaalta kuntien tulee myös tarjota erilaisia vaihtoehtoja, jotka turvaavat yksilöllistä valinnan mahdollisuutta. Näitä kahta tavoitetta voidaan kunnissa painottaa eri tavoin. (Kalalahti & Varjo, 2011).

Esimerkiksi tutkijoiden Kalalahden ja Varjon (2011) mukaan Espoossa ja Vantaalla on hyvin erilaiset painotukset kouluvalintojen suhteen. Molemmissa kaupungeissa on käytössä aluejako niin sanotuiksi oppilasalueiksi (Espoo) tai oppilaaksiottoalueiksi (Vantaa). Kummassakaan kaupungissa ei ole ilmoitettu julkisesti oppilaaksiottoalueiden rajoja. Espoossa lähikoulutoivetta (yksi toive) tiedustellaan kaikilta 6-luokkalaisten vanhemmille lähetettävällä lomakkeella. Vantaalla lähikoulu osoitetaan oppilaalle huomioimatta perheen toivomuksia. Vantaalla on mahdollisuus päästä toiseen kouluun riitauttamalla aluerehtorin tekemä päätös tai hakea toissijaisessa haussa toiseen kouluun. Espoossa painotettua opetusta on saatavilla suurimmassa osassa kouluja, kun puolestaan Vantaalla on pyritty koulujen leimattomuuteen. Vantaalla valinnat ovat koulujen sisäisiä, valinnaisaineisiin painottuvia valintoja. (Kalalahti & Varjo, 2011). Näin ollen Espoon toimintatapaa voidaan pitää enemmän vanhempien perustelutaitoja ja yksilöllistä valintaa korostavana, kun taas Vantaan toimintatapa erottuu valintaa rajoittavana ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia korostavana toimintatapana.

Vantaasta ja Espoosta eroava malli on esimerkiksi Turussa, jossa on julkisesti nähtävillä jokaisen yläkoulun oma oppilaaksiottoalue. Alakouluillakin on oma yhden tai kahden koulun oppilasalue, jonka seurauksina alakouluista tulee niin sanottuja syöttökouluja. Syöttökoulut määrittelevät mihin yläkouluun tiettyä alakoulua käynyt oppilas menee. Espoossa sekä Vantaalla osa painotetun opetuksen luokista on avattu myös alakoulujen puolella, mutta näissä kouluissa oppilaiden on yläkouluun siirtyessä haettava painotettuun opetukseen uudelleen. Turussa puolestaan painotettu opetus alakoulussa muodostaa niin sanotun jatkumon, jonka avulla oppilaan on mahdollista siirtyä alakoulusta yläkouluun painotetussa opetuksessa ilman valintakoetta. (Kalalahti & Varjo, 2011).

Kalalahti ja Varjo (2011) ovat eri kaupunkeja vertaillessaan huomanneet, että Vantaalla painotettuun opetukseen hakeutuminen on harvinaisempaa kuin Turussa ja Espoossa, kun valinnat suhteutetaan koulujen lukumäärään. Lisäksi he arvioivat, että Turku ja Espoo ovat kilpailutilaltaan avoimempia kuin Vantaa. Espoossa painotus on erityisesti valinnassa ja koulujen erottautumisessa. Vantaan kaupunki ilmaisee erikseen, että oppilas ei valitse koulua, vaan hän valitsee koulussa. (Kalalahti & Varjo, 2011).

3.3 Kouluvalinnan tasa-arvon diskurssi

Kansainvälisesti oppilaiden valikointi on tuottanut eriytymistä yhteiskuntaluokittain ja etnisesti, sillä väestössä epätasaisesti jakautuvat taidot ovat usein valitsemisen edellytyksiä. Näin ollen valikointi vahvistaa sosiaalista arvojärjestystä koulutuksen osalta ja siten tuottaa jatkumoa koulutuksen periytyemisellä. (Seppänen ym., 2015, s. 14–16).

Simola, Seppänen, Kosunen ja Vartiainen (2015) ovat tutkineet kouluvalintaa koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta. Tässä tutkielmassa käytän heidän käyttämäänsä jaottelua tasa-arvosta, joka jakaa tasa-arvon tarkastelun kolmeen eri näkökulmaan: sosiaaliseen, yksilölliseen ja osallistavaan tasa-arvoon. Tämä jaottelu toistuu myös muussa koulutuksellista tasa-arvoa tutkivassa tutkimuksessa (esim. Pulkkinen, 2014; Kalalahti & Varjo, 2012). Sosiaalisesta tasa-arvosta on puhuttu 1960-luvulta lähtien, yksilöllisestä tasa-arvosta 1980-luvulta lähtien ja osallistavasta tasa-arvosta 2000-luvulta lähtien. Simola ym. (2015, s. 90) toteavat, että tasa-arvon diskurssit eivät kata koko tasa-arvon käsitettä eivätkä poissulje toisiaan, vaan ne ovat enemmänkin toistensa rinnalla ja kerroksittain eläviä käsitteitä.

Sosiaalisella tasa-arvolla tarkoitetaan eri sosiaalisten ryhmien tasa-arvoisia oikeuksia. Käsitteellä korostetaan eri ryhmien samanlaisia oikeuksia koulutukseen. Sosiaalista tasa-arvoa pidetään vastaavana käännöksenä englanninkieliselle sanalle ”equality”. Peruskoulu-uudistusta vauhdittaneen tasa-arvokeskustelun voidaan katsoa perustuneen ajatukselle sosiaalisesta tasa-arvosta. Myöhemmin myös vuoden 1985 opetussuunnitelma toi mukanaan vahvoja sosiaalisen tasa-arvon piirteitä, kun arviointi siirtyi oppilaskohtaiseksi oppilaiden keskinäiseen arviointiin perustuvasta mallista. Tästä oppilaskohtaisesta arvioinnista kuitenkin luovuttiin myöhemmin, mutta se toimii edelleen esimerkkinä sosiaalisen tasa-arvon vahvasta ajatuksesta. (Simola ym., 2015, s. 93–117).

Kouluvalinnan näkökulmasta sosiaalinen tasa-arvo toteutuu, kun koulun valitsee opetuksen järjestäjä, aluerehtori tai opetusryhmän rehtori. Koulu voi huomioida oppilaan tarpeita ja kykyjä, ja lähikouluperiaate toteutuu. Sosiaalisen tasa-arvon mukaisesti oppilaat eivät valikoidu koulujen välillä. Oppilaat voivat valikoitua koulun sisällä vain painotettuun opetukseen, mutta oppilaat eivät opiskelisi erillisissä painotetun opetuksen ryhmissä. (Simola ym., 2015).

Yksilöllisen tasa-arvon näkökulmasta katsottuna valinnan mahdollisuudet edistävät yksilön tasa-arvoa. Yksilöllinen tasa-arvo mitataan yksilön oikeutena saada lahjakkuuttansa ja kykyjensä vastaavaa koulutusta. Yksilöllisen tasa-arvon mukaisen lapsen parhaaksi katsotun kouluvalinnan tekeminen jää perheille. Tässä tilanteessa perheen sosioekonomisella asemalla on merkitystä, sillä yhteiskuntaluokka vaikuttaa vanhempien tekemiin valintoihin. Kaupungit ovat eri tavoin ottaneet tavoitteekseen yksilöllisen tasa-arvon edistämisen, ja kaupungista ja perheestä riippuen osa vanhemmista on ottanut asiakseen hakea erikseen haettavaa paikkaa lapsilleen. Turun yläkouluissa jo useampi kuin joka toinen nuori aloittaa yläkoulussa, johon on tarvinnut erikseen hakea paikkaa. Vantaalla näitä nuoria on noin 26% ikäluokasta. (Simola ym., 2015).

Kaupungit eroavat toisistaan myös sen perusteella, miten ne järjestävät erityisopetuksensa. *Osallistavan tasa-arvon* näkökulmasta erityisopetusta järjestettiin Simolan ym. (2015) tutkimuksen mukaan joko erityiskouluissa tai luokkamutoisena opetuksena peruskouluissa. Vuonna 2011 voimaan tullut laki perusopetuksen muuttamisesta (642/2010) on saanut kaupungit kehittämään tukitoimia oppilaiden lähikouluissa erillisten erityiskoulujen sijaan. Laissa korostuu oppilaan oikeus käydä omaa lähikouluaan. Osallistava tasa-arvo painottaa lähikouluperiaatteen toteutumista ja oppilaan omat kyvyt, tarpeet ja toiveet huomioidaan eri tukitasojen muodoilla.

Tutkijat Simola, Seppänen, Kosunen ja Vartiainen (2011) esittävät mielenkiintoisen pohdinnan tasa-arvojen eri tulkinnoista. Toisaalta oikeus koulutukseen on ollut yksimielinen puoluerajoista riippumaton päätös, mutta myös koulutuksen vapaus on ollut mukana keskusteluissa. Koulu on paikka, joka todentaa yhteiskunnan valtasuhteita ja mikäli valinnanvapautta ei ole lainkaan, on koulu enemmänkin pakko ja velvollisuus kuin oikeus. Mikäli sosiaalinen tasa-arvo ei toteudu, eivät muutkaan tasa-arvon osa-alueet toteudu ja yksilölliset oikeudet muuttuvat valittujen etuoikeuksiksi. (Simola ym. 2015). Pohdittavaksi jääkin, missä raja sosiaalisen tasa-arvon ja yksilöllisen tasa-arvon välillä kulkee ja onko jostain tasa-arvon alueesta joustettava, jotta sosiaalinen tasa-arvo toteutuu.

Sanana ”valinta” (engl. language of choice), on kaupallinen ja siihen sisältyy myös vanhempia valintaan aktiivisesti ohjaava sävy. Koulumarkkinoiden näkökulmasta hyvään vanhemmuuteen oletetaan sisältyvän valinta. Hyvä vanhempi valitsee hyvän koulun lapsensa puolesta sekä tekee eettisesti kestävän valinnan yhteiskunnan tasolla. Osa tutkimuksesta tulkitsee työväenluokan valitsematta jättämisen osana epäonnistunutta vanhemmuutta, koska kouluvalinta on selvästi luokkayhteiskunnassa keski- ja ylemmän luokan harjoittama ilmiö. (Kosunen, 2016). Järjestelmä kuulostaa tasa-arvoon pohjautuvassa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä kovin epätasa-arvoiselta, mikäli järjestelmä perustuu vanhempien aktiiviseen valintaan ja valitsematta jättäminen nähdään heikkona ominaisuutena.

Kouluvalinnan ilmiötä voidaan perustella sillä, että koulutus on puolueetonta ja sen kautta voidaan puolueettomasti valita ”oikeat ihmiset oikeisiin paikkoihin” (Rinne, 2014, s. 25). Tällöin edellytetään, että mahdollisuuksien tasa-arvo on toteutunut ja jokainen on täysin oman potentiaalinsa täysimääräisenä hyödyntäen saavuttanut oman paikkansa yhteiskunnassa. Varjon ja Kalalahden (2012) mukaan yksilöllistä valintaa korostavassa koulutuspolitiikassa koulutuksellinen tasa-arvo heikkenee, sillä kouluvalikointi johtaa koulutuksen ja valintojen periytyvyyteen. Koulujen eriytyminen valinnan perusteella asettaa eri oppilaitosten oppilaat jo lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan (Varjo & Kalalahti, 2012).

4 Tutkimusmenetelmä ja -kysymykset

Käytän tässä tutkielmassa tutkimusmenetelmänäni systemaattista kirjallisuuskatsausta. Valitsin tutkielmaani systemaattisen kirjallisuuskatsauksen, koska aihetta on tutkittu paljon ja monipuolisesti. Myös ideologioihin ja poliittisiin teorioihin liittyviä kysymyksiä on mahdollista lähestyä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla.

4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Selvitän tutkielmassani aiheesta aiemman tutkimuksen tulosten avulla uusliberalistisen koulutuspolitiikan vaikutuksia kouluvalintaan erityisesti tasa-arvon näkökulmasta. Aiheeni rajautuu tutkimuksiin, joissa on tarkasteltu kouluvalintaa peruskoulussa.

Tutkielmani tutkimuskysymykset perustuvat aikaisempaan tutkimukseen, jonka mukaan kouluvalinta on yksi uusliberalistisista muutoksista koulutuspolitiikassa. Näin ollen oletan, että uusliberalistisia vaikutuksia voidaan tutkia keskittymällä kouluvalinnasta tehtyyn tutkimukseen. Lisäksi oletan, että kouluvalinnalla on ollut jonkinlaisia vaikutuksia koulutuksen tasa-arvoa tarkasteleviin suuntauksiin. Näin ollen pyrin löytämään aineistosta vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten uusliberalistinen koulutuspolitiikka on vaikuttanut kouluvalintaan aikaisemman tutkimuksen mukaan?
- 2) Millaisina nämä vaikutukset näyttäytyvät tasa-arvon näkökulmasta?
- 3) Mitä jatkotutkimustarpeita on aikaisemman tutkimuksen perusteella tähän aihepiiriin liittyen?

4.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus menetelmänä

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on järjestelmällinen, tarkka ja toisinnettavissa oleva tapa tutkia, jonka avulla tutkitaan tietyn aiheen aikaisempaa tutkimusta. Kirjallisuuskatsauksen tekemiseen voi olla useita syitä, mutta parhaassa tapauksessa sen avulla on mahdollista löytää tuhansia jo tehtyjä tutkimuksia tutkittavasta aihepiiristä. Tutkijan tarkoituksena on läpikäydä runsaasti aiheeseen liittyvää tutkimusta ja asettaa tieto historialliseen ja omaa tieteenalaa mukailevaan kontekstiin. (Fink, 2007, s. 3–7).

Kallion (2006, s. 26) mukaan systemaattista kirjallisuuskatsaus on näin ollen: *”lähdeaineiston tarkastelun systemaattisuuden ideologian varaan rakentuva yhteiskunnallinen lähestymistapa, jolla tavoitellaan yleiskatsauksellisuutta liittyen ongelmaan, aihepiiriin tai diskurssiin”*.

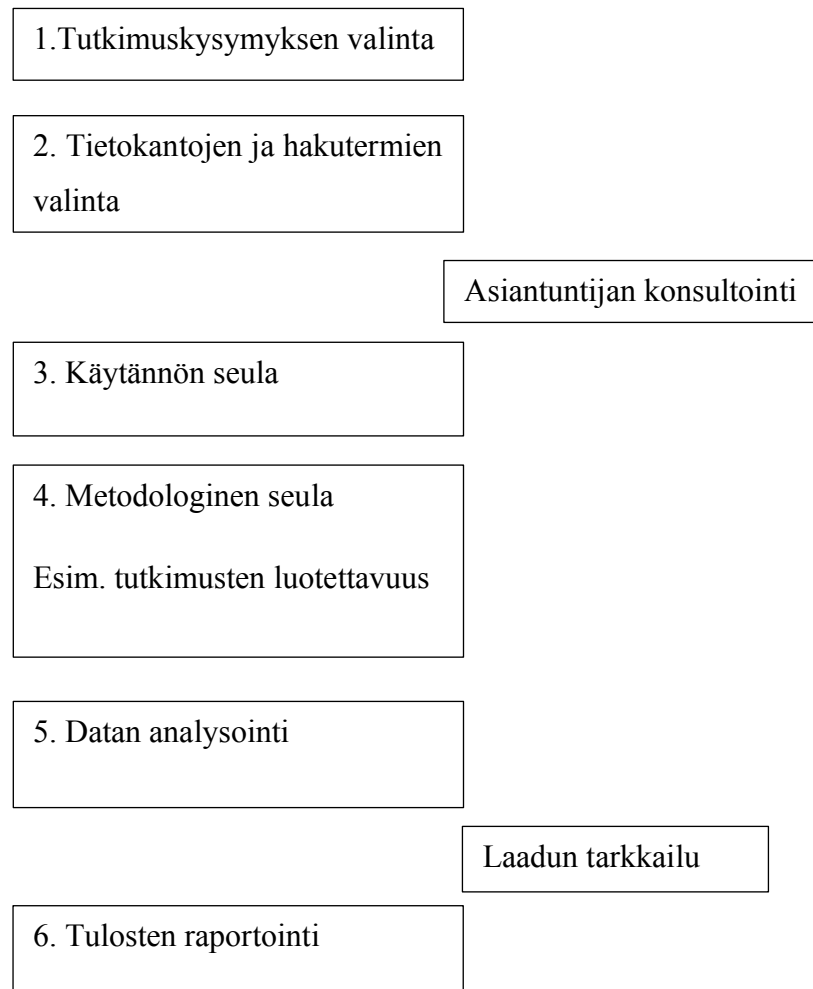
Systemaattisen kirjallisuuskatsaus tarjoaa tarkat ehdot tiedon etsimiseen ja sen arvioimiseen. Katsauksessa on tärkeää vastata selkeään tutkimuskysymykseen sekä eliminoida tutkimuksen valintaan ja sisällyttämiseen liittyvää harhaa, arvioida valittujen tutkimusten laatua sekä referoida tutkimuksia objektiivisesti. (Salminen, 2011). Huolellinen dokumentointi on olennaista, jotta hausta saadaan tieteellisesti pätevä ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen prosessin mukainen. Näin ollen joku toinenkin tutkija pystyy toistamaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen. (Pudas-Tähkä & Axelin, 2007). Tässä tutkielmassa dokumentointi on suoritettu vaihe vaiheelta ja kirjattu ylös seuraavassa alaluvussa.

Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen tulee valita sopivat hakutermit. Mikäli tutkimuskysymykset ovat tarkoin tiedossa, on mahdollista saada tarkasti rajattu osuma hakutuloksia. (Fink, 2007, s. 25–26). Haku tuottaa usein hakuvaiheessa erittäin paljon hakuosumia. Näistä suuri osa on tutkimuksen kannalta epärelevantteja. Lukemalla otsikot ja tiivistelmät tutkija osaa päättää mitkä hakutuloksista ovat tutkimuksen kannalta olennaisia. On suositeltavaa, että hakuvaiheessa on kaksi tutkijaa. Näin he pystyvät yhteisesti keskustelemalla päättämään tutkimuksen hylkäämisestä tai sisällyttämisestä kirjallisuuskatsaukseen. Abstraktien lukeminen vaatii tarkkaa keskittymistä, ja tuloksia on hyvä päästä vertailemaan tutkijoiden välillä. (Pudas-Tähkä & Axelin, 2007, s. 46–57).

Käytän tutkielmassani hyväksi uudempaa versiota myös Salmisen käyttämästä Finkin mallista. Arlene Finkin malli (2007, s.190) tarjoaa kuusi päävaihetta, joiden avulla systemaattinen kirjallisuuskatsaus voidaan selkeästi saattaa alusta loppuun. Vaiheessa yksi valitaan tutkimuskysymys ja vaiheessa kaksi valitaan sopivat tietokannat.

Seuraavat vaiheet liittyvät itse hakuun. Hakua tehdessä tarvitaan selkeät käytännölliset hakukriteerit ja mahdollisesti konsultoidaan asiantuntijoita sopivien tietokantojen ja hakusanojen löytämiseksi. Kolmannessa vaiheessa käytetään käytännön seulaa (engl. practical screens), joka tarkoittaa soveltuvuutta, käyttökelpoisuutta ja hyödyllisyyttä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tutkimusten vuosirajausta tai kielten rajaamista. Neljäs vaihe on puolestaan laatukriteerien käyttöä: sisällön tutkimista metodologisessa mielessä ja tieteellisen laadun varmistamista, eli tutkimukseen valitaan tieteellisesti laadukkain tutkimus. Viides vaihe on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen eli datan analysoiminen. Katsaus tarvitsee

standardisoidun muodon ollakseen luotettava. Lopuksi viimeinen vaihe on tehdä analyysi tuloksista, jossa kuvataan saatua tietoa, selitetään löydöksiä ja tutkimusten laatua. (Fink, 2007, s. 190–192).

Kuvio 1. Yksinkertaistettu malli kirjallisuuskatsauksen tekemisestä Finkin (2007) mallia mukaillen.

4.3 Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteutus

Aloitin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemisen päätutkimuskysymyksen ja siihen liittyvien tärkeimpien termien rajauksella. Perehdyttyäni aiheeseen enemmän, aloin suunnitella hakuprosessia tarkemmin. Tämän jälkeen valitsimme yhdessä kirjaston informaatikon kanssa sopivat tietokannat ja hakutermit. Informaatikon suosituksesta tietokannoiksi soveltuivat

parhaiten Scopus ja ERIC, jotka ovat kasvatustieteen yleisimmin käytettyjä kansainvälisiä tietokantoja. Valitsin termeiksi ”school choice” OR ”parental choice” OR ”parentocracy” AND neoliberal*. Valitsin tutkimuksesta nousseita vanhempien tekemää kouluvalintaa kuvaavia termejä, joita käytetään synonyymeinä keskenään. Näiden termien lisäksi otin uusliberalismia vastaavan englanninkielisen vastineen mukaan, jotta aineisto käsitteli kouluvalinnan yhteyttä uusliberalismiin. Lisäksi oli tärkeää, ettei aineiston koko kasvaisi liikaa. Katkaisemalla sanan (neoliberal*) sain tuloksiini mukaan myös tutkimukset, joissa käytettiin sanaa neoliberalism.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kannalta oleellinen rajoittava tekijä on myös aikaväli, joka rajaa tutkimuksien julkaisuvuotta. Omaa tutkielmaani varten aikavälin rajoittaminen oli erityisen tärkeä Scopuksessa, jossa materiaali supistui merkittävästi aikavälin rajaamisella. Päätin rajoittaa aikavälin viimeiseen kymmeneen vuoteen, jota voidaan myös aiemman tutkimuksen perusteella pitää uusliberalistisille muutoksille merkittävänä.

Ennen tiedonhakua sekä sen aikana muodostui vielä tarkempia sisäänotto- ja poissulkukriteerejä, jotka ovat esitelty seuraavassa alakappaleessa. Aloitin haun Scopuksesta lukemalla hakutulosten (n=72) otsikot ja tiivistelmät läpi, jonka jälkeen minulle jäi 15 artikkelia. Nämä artikkelit luin tutkielmaani varten kokonaan lähiluvussa. Lähiluvun aikana arvioin niiden soveltuvuutta tutkielmaani. Tässä vaiheessa arvioin myös artikkelien laatua. Näistä artikkeleista seitsemän valikoitui lopulliseen analyysiini. ERIC:ssä hakutulosten määrä oli 403, joista luin otsikot. Otin Scopuksesta ja ERIC:stä pois saadut päällekkäiset tutkimukset (engl. duplicates). Valitsin otsikoiden perusteella artikkelit (n=82) tiivistelmän lukuun, joista lopulta luin kokonaan lähilukuna 17 artikkelia. Lopulliseen aineistoon päätyi ERIC:stä yhdeksän artikkelia. Yhteensä lopulliseen aineistoon valikoitui siis 16 artikkelia.

Artikkelien saatavuutta rajasivat myös lukuoikeudet. Osaan lähilukuun valikoituneista artikkeleista ei ollut saatavilla suoraa lukuoikeutta käyttämistäni tietokannoista, mutta lukuoikeus oli mahdollista löytää myös muuta kautta. Etsimällä tietoa Googlen kautta löysin osan halutusta aineistosta eri sivustoilta. Tämän lisäksi käytin apuna ResearchGate -sivustoa, jonka avulla pyysin artikkelien lukuoikeuksia suoraan niiden kirjoittajilta. Tätä kautta sain lukuoikeuden kahteen artikkeliin.

4.4 Alkuperäistutkimusten haku ja valinta

Valitessani alkuperäistutkimuksia kokeilin erilaisia hakusanoja löytääkseni lopulta osuvimmat, jotka kuvasivat aineistoani parhaalla mahdollisella tavalla. Tavoitteena oli löytää tutkimuskysymyksiin parhaiten vastaavia tieteellisiä artikkeleja. Ericistä haku tuotti alun perin 93 osumaa ja Scopuksesta 2502 osumaa. Alla kuvatussa taulukossa näkyvät valitsemani rajaukset, tulosten määrä rajauksien jälkeen sekä valittujen artikkeleiden lopullinen määrä.

Taulukko 1. Alkuperäistutkimuksien haku

Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Tulokset	Valitut
Scopus	(parentocracy OR “school choice” OR “parental choice”) AND neoliberal*	peer reviewed, English, article, 2010-2020	72	7
ERIC	(parentocracy OR “school choice” OR “parental choice”) AND neoliberal*	peer reviewed, English, 2010-2020 scholarly journals, elementary secondary education	403	9

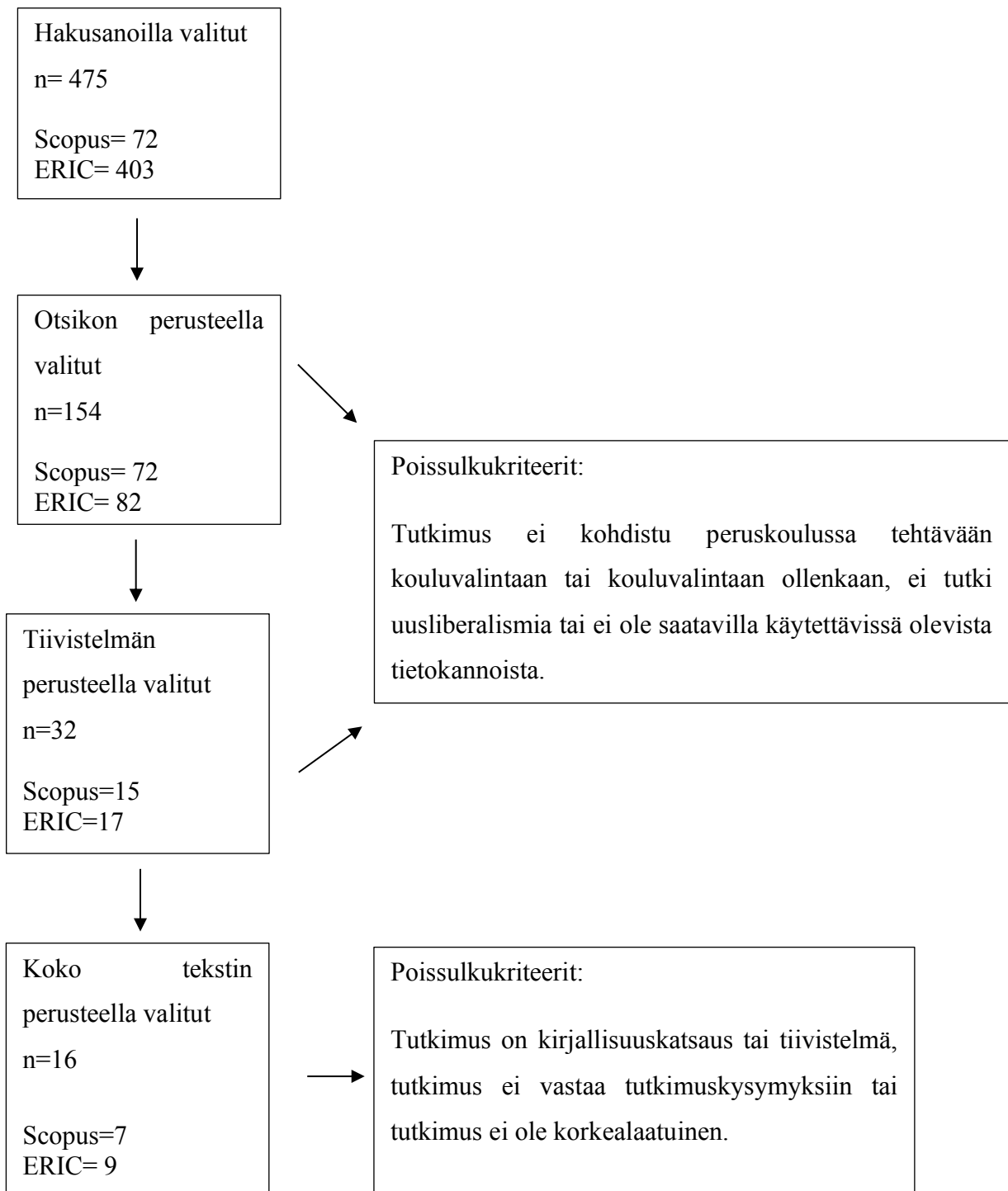
Valituksi tulemisen kriteerit on esitetty tarkemmin kuviossa 2.

Sisäänottokriteerit:

- Tutkimus on englanninkielinen.
- Tutkimus on julkaistu vuosina 2010-2020.
- Tutkimus kohdistuu uusliberalismin ja kouluvalintapolitiikan yhteyteen peruskoulussa.
- Tutkimus on vertaisarvioitu (peer reviewed).
- Tutkimus on julkaistu kansainvälisessä tai kansallisessa julkaisussa ja se on tieteellinen alkuperäistutkimus.

Poissulkukriteerit:

- Tutkimus kohdistuu selvästi muuhun kouluasteeseen kuin peruskouluun
- Tutkimus ei kohdistu kouluvalintaan
- Tutkimus ei tutki uusliberalismia
- Tutkimus on kirjallisuuskatsaus tai tiivistelmä
- Tutkimus ei ole saatavilla käytössä olevista tietokannoista

Kuvio 2. Tiedonhaku poissulkukriteereineen

Sijoitin valitut tutkimukset viitteidenhallintaohjelma RefWorksiin, jonka avulla esimerkiksi päällekkäiset tutkimukset löytyivät helposti. Valitsemalla tutkimusaineistoni tarkasti ja siirtämällä oikeat aineistot systemaattisesti viitteidenhallintaohjelmaan olen välttänyt tutkimuksien valikointiin liittyvää harhaa.

4.5 Aineiston kuvaus ja analyysi

Aineiston analyysin tarkoitus on tehdä tutkimusaineistosta selkeämpi ja ymmärrettävämpi sekä tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Aloitin analyysin tiivistämällä jokaisen mukaan valitun artikkelin lyhyen yhteenvedon muotoon. Yhteenvedo sisälsi tutkimusten perustiedot taulukkomaisessa muodossa ja sitä voidaan tarkastella liitteessä 1. Petticrewn ja Roberts (2006) mukaan aineiston analysointi taulukkomaiseen muotoon on yksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tärkeimpiä vaiheita. Taulukon tulisi sisältää tutkimuksen tiedot, vastaajamäärät, metodit ja tulokset. Tällaiset selkeät ja yksityiskohtaiset taulukot lisäävät tutkimuksen läpinäkyvyyttä. Ne auttavat lukijaa hahmottamaan miten tutkija on päätenyt lopputulokseensa. Lisäksi ne auttavat pohtimaan pääsisikö lukija itse samoihin lopputuloksiin tämän aineiston pohjalta. (Petticrew & Roberts, 2006).

Tutkielmassa analysoin aineistoa sisällönanalyysillä. Metsämuurosen (2003) mukaan sisällönanalyysi vaatii tutkijan ”herkistymisen” aineistolle eli tutkijan on tunnettava aineistonsa perinpohjaisesti. Tätä herkistymistä varten luin tutkielmaan valikoituneet tutkimukset useamman kerran läpi ennen analyysin aloittamista. Samalla tein myös edellä mainitun taulukon (liite 1) ja keräsin tietoja mukaan valikoituneista artikkeleista (taulukot 2–4). Taulukoinnissa ja tutkimusten läpikäymisessä pystyin varmistumaan siitä, että keskeiset käsitteet ovat hyvin hallussa. Käsitteiden haltuunotto on tärkeää sisällönanalyysin seuraavassa vaiheessa, jossa lähdin luokittelemaan aineistoa keskeisiin teemoihin.

Päätin tuoda tiivistetysti aineistosta myös esille tiedot julkaisuvuosista ja alkuperämaista, jotta lukija voisi muodostaa aineistosta vielä selkeämmän kuvan. Käsittelin aineistoa vanhimmasta uusimpaan, vaikkakin kaikki tutkimukset olivat loppujen lopuksi julkaistu muutaman vuoden sisällä toisistaan. Rajatessani julkaisuvuosia jo hakuvaiheessa olin tehnyt tietoisin päätöksen aineiston iästä, mutta mielenkiintoista oli havaita suurimman osan tutkimuksista painottuvan

aikarajauksen loppupäähän vuosille 2016-2019 (n=11). Vuosilta 2010-2012 tutkielmaani ei valikoitunut yhtään tutkimusta. Näin ollen tutkielmani aineiston voidaan havaita olleen ajankohtaista ja uusinta tutkimustietoa.

Taulukko 2. Tutkimuksien julkaisuvuodet

Tutkimuksien julkaisuajankohdat	lkm.
2013	2
2014	1
2015	2
2016	3
2017	3
2018	2
2019	3

Ainestooni kuuluneet artikkelit olivat tieteellisiä alkuperäisjulkaisuja ja ne oli julkaistu viidessätoista erilaisessa julkaisussa. Ainoastaan kaksi valikoiduista artikkeleista oli julkaistu samassa tieteellisessä julkaisussa, Journal of Education Policyssa. Muut valikoituneet artikkelit löytyivät eri julkaisuista. Alla olevassa taulukossa on vielä listattu julkaisut nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

Taulukko 3. Artikkelien julkaisulähteet

Julkaisu	lkm.
British Journal of Educational Studies	1
British Journal of Sociology of Education	1
Critical Sociology	1
Education and Urban Society	1
Education Next	1
European Educational Research Journal	1
Interchange	1
International Journal of Research in Education and Science	1
Journal of Education Policy	2
Journal of Marketing Management	1
Journal of Public Administration and Policy	1
Journal of School Choice	1

Multidisciplinary Journal of Educational Research	1
Nordic Journal of Studies in Educational Policy	1
Theory and Research in Education	1

Näiden tietojen lisäksi artikkeleissa voidaan nähdä variaatiota sen perusteella, mistä niiden materiaali on kerätty. Aineiston alkuperämaa voi olla eri kuin tutkimuksen alkuperämaa. Olen listannut liitteeseeni (liite 1) tutkimuksien alkuperämaat, mutta koin merkitykselliseksi tuoda esille myös aineiston alkuperämaat. Taulukossa 4 on esitetty maat, joista valittujen tutkimuksien data on kerätty. Tutkimukseen valikoituneet artikkelit kuvasivat kouluvalintatiloja niin Euroopassa (7), Aasiassa (2), Pohjois-Amerikassa (6) kuin Etelä-Amerikassakin (1).

Taulukko 4. Tutkimusaineiston alkuperämaa

Maa	lkm.
Chile	1
Espanja	1
Iso-Britannia	2
Liettua	1
Ruotsi	1
Saudi-Arabia	1
Singapore	1
Suomi	2
USA	6

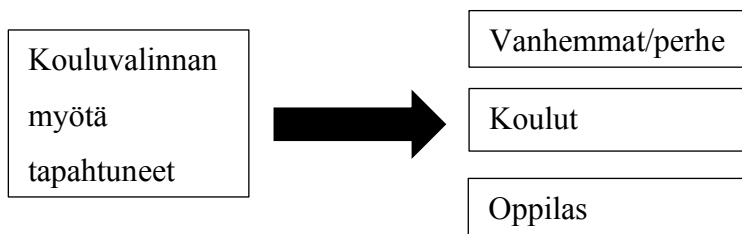
Aineisto oli vaihteleva vastaajien määrien, tutkimusmenetelmien sekä tutkimusten otosten suhteen. Aineistoon valittujen tutkimusten vastaajien määrä vaihteli 24–3333 välillä ja tutkimusasetelmana käytettiin määrällistä (n=7), monimenetelmäistä (n=1) ja laadullista (n=8) asetelmaa. Aineiston tutkimuksen perusjoukkona olivat selkeässä enemmistössä vanhemmat (10), oppilaat (4) sekä koulutuksen asiantuntijat, opetuksen tai opetushallinnon henkilökunta (5). Kolmessa tutkimuksessa perusjoukkona oli useampi ryhmä: oppilaat, vanhemmat ja opettajat, vanhemmat ja opetushenkilökunta sekä oppilaat ja opetushenkilökunta.

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimustuloksia aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti vastaten ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Ensimmäisessä alaluvussa ryhmittelen tulokset teemoittain. Esitän aineistosta muodostuneiden teemojen avulla kouluvalinnassa tapahtuneita muutoksia vanhempien/perheiden ja koulujen näkökulmasta. Lisäksi avaan näitä teemoja analysoimalla ja nostamalla tärkeitä tutkimustuloksia ja päätelmiä aineistosta. Tämän jälkeen vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla tutkimustuloksia koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta.

5.1 Tutkimusaineisto teemoittain

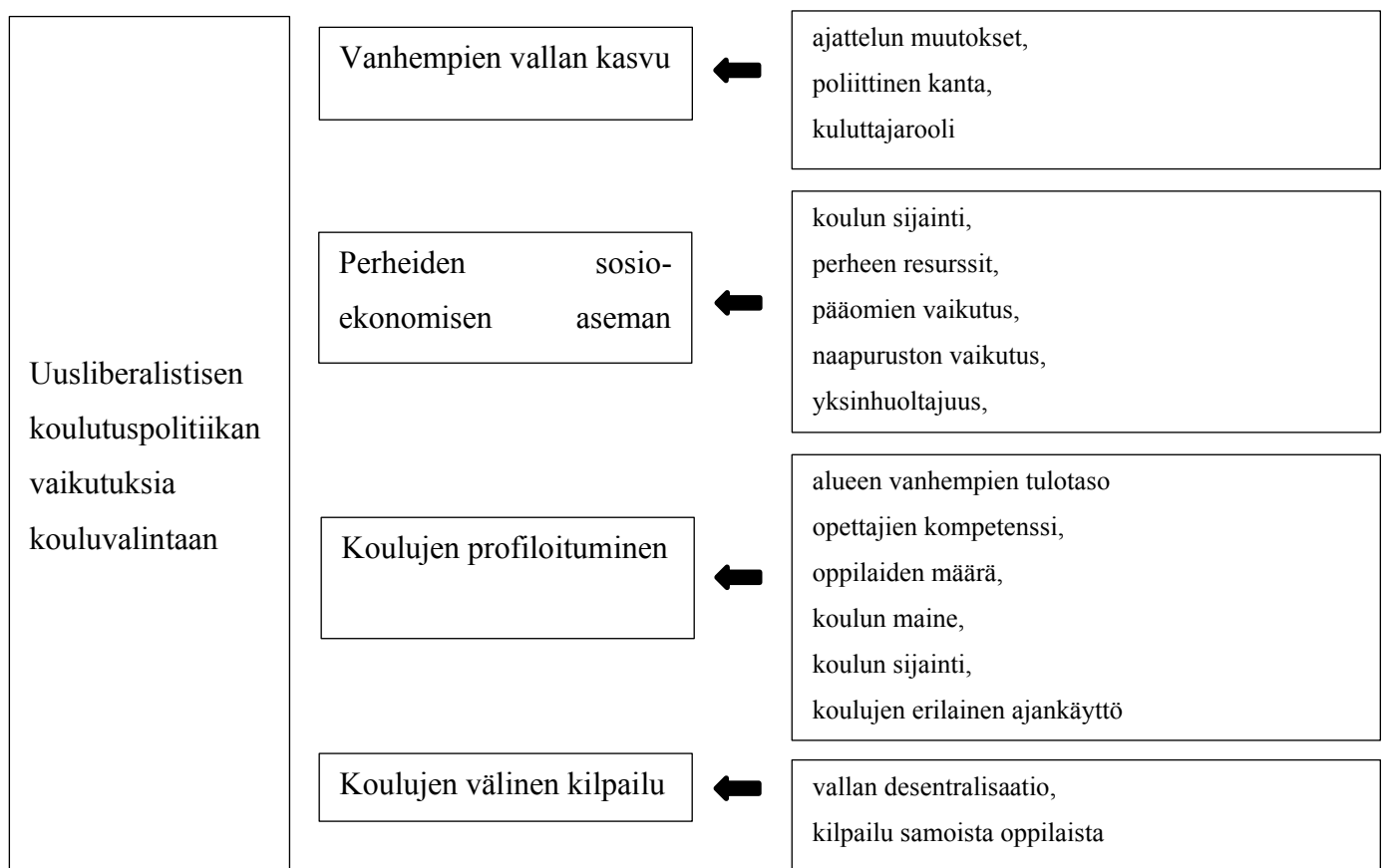
Aloitin tutkimusaineiston hahmottamisen miellekartalla, joka selkiyttää Metsämuurosen (2003) mukaan aineiston analyysissä eri osia ja nostaa esille oleellisia seikkoja aineistosta. Miellekartan avulla hahmotin kolme selkeää tahoja, joille kouluvalinnan yleistymisen on voinut aiheuttaa muutoksia. Kuitenkin aineistoista nousi selvästi esille kouluvalinnan vaikutukset ainoastaan kahdelle ensimmäiselle taholle (vanhemmat/perhe ja koulu), joten tutkielmani käsittelee kouluvalinnan vaikutuksia vain näiden osapuolten näkökulmasta.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi nähdään kolmivaiheisena prosessina, jossa ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen. Pelkistämistä ohjaavat tutkimuskysymykset (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Olen pelkistänyt aineiston asiasanoiksi, jotka ohjasivat miellekartan lisäksi teemojen muodostamista. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan vaiheissa kaksi ja kolme aineisto ryhmitellään ja lopuksi abstrahoidaan teoreettisiksi käsitteiksi. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi usein ohjaa tutkijaa useamman alaluokan muodostamiseen ennen teoreettisten käsitteiden muodostamista, mutta

koin saavani valmiista tutkimuksesta teemat selkeästi esille suoraan asiasanojen perusteella. Kuviossa 3 esittelen asiasanoista muodostuneet teemat.

Aineistosta nousseiden asiasanojen ja miellekarttaa apuna käyttäen sain muodostettua neljä teemaa, joita ovat: 1) vanhempien vallan kasvu, 2) perheiden sosioekonomisen aseman korostuminen, 3) koulujen profiloituminen sekä 4) koulujen autonomian lisääntyminen.

Kuvio 3. Aineiston ryhmittely teemoittain

5.1.1 Vanhempien vallan kasvu

Vanhempien valtaa ja siinä tapahtuneita muutoksia ja muutosten seurauksia kuvattiin aineistossa useassa eri tutkimuksessa. Osassa tutkimuksissa käytettiin suoraan Brownin (1990) termiä ”parentocracy” eli vanhempainvalta-käsitettä kuvattaessa kouluvalinnan nykytilaa (Tikkanen, 2019; Tan, 2017). Vanhempainvalta on tutkimuksen mukaan voimistunut kansainvälisesti, eikä Suomea voida pitää tässä suhteessa poikkeuksena (Tikkanen, 2019).

Vanhempainvaltaa ja vanhemman oikeutta valita lapsensa koulu voidaan pitää niin uusliberalistisena kuin liberalistisenakin periaatteena, sillä nämä teoriat viittaavat vanhemman täyteen oikeuteen huolehtia lapsensa kasvatuksesta, koulutuksesta ja näin ollen myös koulupaikasta (Exley & Suissa, 2013). Vanhempainvallan kasvu näkyy kansainvälisesti eri tavoin, mutta esimerkiksi vapaaseen kouluvalintaan liittyvää vanhempien päätäntävaltaa voidaan pitää yhtenä yhteisenä esimerkkinä tämän periaatteen toimeenpanosta eri maissa (Tikkanen, 2019).

Patomäen (2007) mukaan uusliberalismi ajaa julkisten instituutioiden välille kilpailullisia markkinoita, koska tällöin instituutioiden tulisi tehostaa toimintaansa ja innovoida uutta. Tämä tarkoittaa koulumaailman näkökulmasta vanhempien (ja oppilaiden) asemaa kuluttajina (engl. consumers), minkä vuoksi vanhempien tyytyväisyydellä on yhä enemmän merkitystä ja siten heillä on myös yhä enemmän valtaa (Convertino, 2017). Aineistossa (Hill & Lai, 2016) tarkasteltiin vanhempia, jotka ajattelivat tekevänsä kouluvalintaa moraalisisessa ristiriidassa. Suurin osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei valinnan tekeminen ole ristiriidassa yhteisen hyvän kanssa. He eivät halunneet nimetä itseään kuluttajiksi, vaan kokivat vain tekevänsä velvollisuutensa vanhempina. (Convertino, 2017; Hill & Lai, 2016). Convertinon (2017) tutkimuksessa erityislasten vanhemmat myös näkivät valinnan enemmän tasa-arvoa lisäävänä kuin vähentävänä tekijänä sen vuoksi, että kaikki lapset eivät pärjää tavallisissa lähikouluissa. Tämä tarkoittaa, että vaikka kuluttajamainen malli koulutukseen pääsystä on useissa maissa arkipäivää, vanhemmat eivät välttämättä tiedosta sen olemassaoloa.

Osa keskiluokkaisista vanhemmista totesi kouluvalinnan olevan moraalinen dilemma, jossa vanhempi laitetaan valitsemaan oman lapsensa parhaan ja yhteisen julkisen hyvän väliltä (Hill & Lai, 2016; Shuls, 2016). Hill ja Lai (2016) sekä Shuls (2016) nimittävät tätä ilmiötä keskiluokan syyllisyydeksi (engl. middle class guilt), jota aineiston perusteella osa keskiluokkaisista vanhemmista kokee valitessaan lapselleen koulupaikkaa. Osa vanhemmista koki, että he haluavat uskoa julkiseen kouluun, mutta lähettävät lapsensa silti sanojensa mukaisesti ”elitistisiin” yksityiskouluihin täyttääkseen velvollisuutensa hyvinä vanhempina. Mikäli vanhemmat kohtasivat tällaisen dilemman, he valitsivat itselleen parhaan vaihtoehdon omaa etuaan tavoitellen. (Hill & Lai, 2016; Shuls, 2016).

Erityisesti vanhempainvallan lisääntyminen näkyy ajattelun muutoksina. Vanhemman valtaa valita lapsensa koulu pidetään tärkeänä. Vanhemmat kokevat, että heillä on perusoikeus lapsensa kouluvalintaan. (Kalalahti & Varjo, 2015; Exley & Suissa, 2013). Kouluvalinnan ei

nähdä olevan erityis oikeus, vaan pikemminkin siihen puuttuminen nähtiin erityisen epäoikeutettuna (Shuls, 2016).

Poliittisella kannalla oli jonkin verran merkitystä vanhempainvallan käyttämiseen kouluvalinnan suhteen. Oikeistoa kannattavat vanhemmat suosivat kouluvalintaa muita enemmän ja kouluvalinta on usein luokkaistunut valinta (Brathwaite, 2016; Hill & Lai, 2016; Exley & Suissa, 2013). Tutkimuksien mukaan yleensä näillä maksullisen koulun lapselleen valinneilla vanhemmilla oli puoluekannasta riippumatta haluttomuutta kouluvalinnan laajentumiseen (Shuls, 2016; Exley & Suissa, 2013). Shulsin (2016) mukaan kouluvalinnan laajentumisella voidaan esimerkiksi tarkoittaa, että oppilaille olisi mahdollisuus mennä yksityiskouluun julkisella kustannuksella palvelusetelityyppisellä periaatteella. Kouluvalintaa tekemättömillä vanhemmilla halu tällaiselle järjestelmälle oli selvästi havaittavissa. Yksi syy tälle voi olla, että kouluvalintaa tehneet ovat tyytyväisiä omaan valintaansa eivätkä näe enää hyötyjä kouluvalinnan mahdollisuuden kasvattamisella muille. Osa vanhemmista piti itseään tekopyhänä ajatellessaan näin. (Shuls, 2016).

5.1.2 Perheiden sosioekonomisen aseman korostuminen

Perheiden sosioekonominen asema vaikutti aineiston mukaan kouluvalintaan ja perheiden pystyvyyteen toimia kouluvalintamarkkinoilla. Matalasta sosioekonomisesta asemasta tulevat vanhemmat arvostavat hyvätuloisia enemmän käytännöllisiä etuja koulussa. Esimerkiksi tällaisella edulla tarkoitettiin sitä, että koulu sijaitsee lyhyen matkan päässä kotoa. (Thieme & Trevino, 2013). Tästä voidaan päätellä, että kaikilla ei ole resursseja esimerkiksi kuljettaa lapsia kouluun, vaikka kauempana sijaitseva koulu olisikin vanhemman mielestä lapselle parempi. Darbyn ja Saatcioglun (2015) tutkimuksen mukaan köyhyys ja työttömyys vaikuttavat vanhempien resursseihin tehdä kouluvalintaa merkittävästi enemmän yksinhuoltajaperheissä kuin kahden vanhemman perheissä. Tämä näkyi tutkimuksen mukaan vielä selkeämmin Yhdysvalloissa tummaihoisella väestöllä, jolle yksinhuoltajaperherakenne vähentää lapsen todennäköisyyksiä osallistua julkiseen erikoiskouluun painotetulla opetuksella (engl. magnet schools) 76 prosentilla. (Darby & Saatcioglu, 2015). Myös Monarrez (2019) huomauttaa Yhdysvaltojen koulujen olevan etnisesti erittäin eriytyneitä, vaikkakin hänen tutkimuksensa mukaan yksityisomisteiset erikoiskoulut (engl. charter schools) ovat lisänneet etnistä eriytymistä vain hieman. Erityisesti kouluvalinnan rodullistuminen näkyy Yhdysvalloissa tummaihoisten ja latinoiden eriytymisenä (Monarrez, 2019).

Darby ja Saatgioulu (2015) huomauttavat myös, että naapurustolla ja pikemminkin naapuruston tai muun yhteisön epävakailta oloilla on merkittävä yhteys vanhempien kyvyille tehdä kouluvalintaa koskevia päätöksiä. Naapuruston olosuhteet ovat jokseenkin myös asioita, joista vanhempia tai lapsia ei voida pitää täydessä vastuussa. Tämä pitää paikkaansa siitä huolimatta, että uusliberalistisen ajattelutavan mukaan yksilöt ovat täysin vastuussa omista valinnoistaan. (Darby & Saatgioulu, 2015).

Sosioekonomisen aseman vaikutus ei rajoittunut ainoastaan matalatuloisten heikkoihin resursseihin, vaan näkyi myös rikkaampien etuoikeuksina kouluvalintaa tehdessä. Esimerkiksi paremman koulun perässä muuttaminen oli hyväksyttävämpää korkean tuloluokan perheissä (Brathwaite, 2016; Exley & Suissa, 2013). Lisäksi heillä on joustavammat työajat ja enemmän aikaa vierailla eri kouluissa valintaa tehdessään (Brathwaite, 2016). Rikkaimmalle neljännekselle oli Thiemen ja Trevinon (2013) mukaan merkitystä minkälaisista sosioekonomista asemista muut koulun oppilaat tulevat eli kouluvalintaan vaikuttivat muiden oppilaiden lähtökohdat. Tätä väitettä tukien myös Hill ja Lai (2016) korostavat, että vanhemmilla on pelkoa lapsensa sekoittumisesta ”väärän” joukon kanssa. Ruotsissa keskiluokan on havaittu välttelevän kouluja, joilla on heikko maine. Heikkojen koulujen välttely onnistuu niin sanotulla hiljaisella tiedolla, jota muut näissä sosiaalisissa piireissä liikkuvat välittävät toisilleen (Larsson & Hultqvist, 2017).

Korkea sosioekonominen asema myös mahdollistaa akateemisten taitojen ja hiljaisen tiedon lisäksi muunlaista tietotaitoa. Tanin (2017) mukaan Singaporessa koulun jälkeinen opetus on kaikille mahdollista halvan hinnan tai jopa ilmaisuuden takia, ja suurin osa vanhemmista hankkii lapselleen lisäopetusta. Kuitenkin korkeimmassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat maksavat enemmän akateemisesta ja muusta opetuksesta koulun jälkeen. Näiden vanhempien lapset eivät opi vain akateemisia taitoja, vaan myös elämän kannalta oleellisia taitoja ja keskiluokalle ominaista tietoa. Nämä taidot ja tiedot saattavat olla avain pääsyyn arvostettuihin yliopistoihin ja töihin, vaikkakaan tästä ei ole vielä olemassa olevaa varmaa dataa. (Tan, 2017).

Mielenkiintoinen huomio on, että Thiemen ja Trevinon (2013) tutkimuksessa olleet vanhemmat kaikista tuloluokista kertoivat akateemisten tekijöiden, kuten opettajan kompetenssin, olevan merkityksellinen tekijä kouluvalintaa pohtiessa. Tämä tarkoittaa, että myös alimmista tuloluokista tulevat vanhemmat saattavat valita koulua lapsilleen ja haluavat lapselleen parhaan mahdollisen koulutuksen. (Thieme & Trevino, 2013). Myös Tan (2017) huomauttaa, että

vanhempainvallan käsite ulottuu kaikkiin tuloluokkiin. Kaikilla vanhemmilla ei kuitenkaan ole välttämättä tarvittavia työkaluja valinnan toteuttamiseen. (Thieme & Trevino, 2013). Tutkimuksien mukaan keskiluokka saa sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kautta tarvittavan tietotaidon kouluvalinnan toteuttamiseen ja sen vuoksi keskiluokka saa kouluvalinnassa helposti etumatkaa matalimpiin tuloluokkiin verrattuna. Tämä tarkoittaa samalla sosiaalista jatkuvuutta, jolloin korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevien jälkikasvu uusii asemansa korkeassa asemassa, kun taas alemman sosioekonomisen luokan lapset pysyvät alemmassa luokassaan. (Hill & Lai, 2016; Kalahti & Varjo, 2015; Farias, 2014; Thieme & Trevino, 2013).

5.1.3 Koulujen profiloituminen

Kansainvälisesti katsottuna koulut ovat profiloituneet tutkimusten perusteella hieman eri syistä. Suurin eroavaisuus on aineiston mukaan julkisten ja yksityiskoulujen välillä, mikä tutkimusten mukaan vaikutti ainakin Yhdysvalloissa, Saudi-Arabiassa ja Chilessä (Convertino; 2017; Alsaudi, 2016; Thieme & Trevino, 2013). Alsaudin (2016) Saudi-Arabiaa koskevassa tutkimuksessa vanhempia haastatteleamalla saatiin selville, että vanhemmat pitävät yksityiskouluja selkeästi parempana kuin julkisia kouluja. Heidän ajatuksensa mukaan yksityiskoulut pystyvät tarjoamaan pienempiä luokkakokoja ja näin ollen myös laadukkaampaa opetusta (Alsaudi, 2016). Toinen syy julkisten koulujen heikkoon maineeseen oli yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan joukkoon kuuluvuuden tunne (engl. fitting in), jota näistä julkisista kouluista yksityiskouluihin vaihtaneet vanhemmat eivät kokeneet lapsensa saavan julkiselta puolelta (Convertino, 2017). Rahoituksen puute ja siitä johtuvat ongelmat julkisissa kouluissa saattavat olla syynä tuen puutteeseen. Vanhemmat eivät kuitenkaan tunnistanee ongelmia koulupiirien rahoituksissa, vaan pitivät lapsiensa tuen puutetta yksilöiden, kuten opettajien ja rehtoreiden syynä. (Convertino, 2017). Koulun maineella oli myös merkittävä vaikutus kouluvalintaan, sillä julkiset koulut ovat altavastaajan asemassa. Tämä asema näkyy jopa niin merkittävästi, että julkiset koulut joutuvat todistamaan paremmuuttaan yksityisiin kouluihin nähden, vain koska niillä on julkisen koulun leima. (Convertino, 2017; Thieme & Trevino, 2013).

Osa aineistoon valikoituneesta tutkimuksesta tutki koulujen eroavaisuuksia oppilaita valikoivien koulujen (julkisten tai yksityisten) ja julkisten lähikoulujen (engl. neighbourhood schools) välillä (Brathwaite, 2016; Roda, 2016). Esimerkiksi Yhdysvalloissa kaikki valikointia tekevät koulut eivät ole yksityiskouluja, vaan osa julkisista kouluista on painotettua opetusta

tarjoavia erikoiskouluja (engl. magnet schools). Lisäksi osa kouluista on julkista rahoitusta saavia yksityiskouluja, jotka eivät peri lukukausimaksuja (engl. charter schools) (Roda, 2016). Yksi kouluvalintaa ohjaava tekijä ja ero valikointia toteuttavien ja toteuttamattomien koulujen välillä on erilainen ajankäyttö. Rodan (2016) mukaan Yhdysvalloissa on osassa kouluista otettu käyttöön niin sanottu lisätty oppiaika (engl. extended learning time), joka käytännössä tarkoittaa koulupäivän pidentämistä lisäoppitunneilla. Tämä lisätty oppiaika käytetään kouluissa eri tavoin. Yleisesti ottaen valikointikoulut käyttävät ajan valinnaisiin aineisiin, kuten taito- ja taideaineisiin, kun taas lähikoulut käyttävät ajan lukemiseen tai matematiikan harjoitteluun. Nämä tunnit käytetään päivittäisen matematiikan ja kielten tuntien lisänä, jotta tuloksia standardisoiduissa testeissä voitaisiin kohottaa. Tutkimuksen mukaan haastatellut rehtorit näkivät lisätyn oppiajan perinteisissä lähikouluissa olevan oppilaille liikaa ja se väsytti oppilaita. Tämä johtaa lähikoulujen oppilaiden käyttäytymishäiriöihin sekä oppilaiden ja opettajien väsymykseen. Samalla se on omiaan lisäämään valikointikoulujen arvostusta, mikä puolestaan johtaa edelleen epätasa-arvoisempaan koulutusjärjestelmään. (Roda, 2016).

Aineistossa Suomea koskeissa tutkimuksissa huomattiin, että koulujen profiileilla on myös Suomessa merkittäviä eroja. Tikkasen (2019) tutkimuksessa havaittiin, että koulun korkea sosioekonominen status vaikutti positiivisesti myös vanhempien mielipiteeseen koulun maineesta. Tämä voi johtua siitä, että keskiluokkaisella alueella sijaitsevat koulut voivat olla taipuvaisempia ottamaan huomioon alueella asuvien vanhempien mielipiteet ja aloitteet, ja näin ollen vanhemmat tuntevat olonsa helpommin tasavertaisiksi kasvatuskumppaneiksi. (Tikkanen, 2019). Toisaalta tutkimustulokset viittaavat myös siihen, että Suomessakin koulujen erot vaikuttavat kouluvalintapäätöksiin. Kalalahden ja Varjon mukaan (2015) kouluvalinnan negatiivisiksi vaikutuksiksi voidaan lukea oppimistulosten ja koulujen eriytyminen, mikä puolestaan johtaa alisuoriutuviin kouluihin. Tämä tarkoittaa, että positiivisen diskriminaation rahoitus on välttämätöntä, jotta nämä alisuoriutuvien koulujen oppilaat pärjäisivät. Suomen suurimmissa kaupungeissa 30-40% oppilaista on painotetussa opetuksessa ja positiivisen diskriminaation rahoitusta hyödynnetään myös Suomessa. Nämä asiat vaikuttavat vanhempien tekemään kouluvalintaan ja mielipiteisiin kouluista myös Suomessa. (Kalalahti & Varjo, 2015).

Koulujen maineeseen ja mielekkyyteen vaikuttavat merkittävästi myös koulujen sijainnit. Larssonin ja Hultqvistin (2017) tutkimus Ruotsista osoittaa, että erityisesti korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat perheet arvostavat koulujen hyvää sijaintia keskustassa. Koulun tarkkaa osoitetta tärkeämpää oli tutkimustulosten mukaan koulun keskeinen sijainti keskustassa. Haastateltavat kertoivat koulun kuulostavan hyvältä koululta, jos koulu sijaitsee

keskustassa. Tämä oli erityisen tärkeää, kun koulusta kertoi muille, esimerkiksi kavereille. Keskeinen sijainti kaupungin keskustassa on yhteydessä kulutukseen ja keskustojen maineeseen taloudellisina keskuksina. Keskustan koulut yhdistettiin arvokkaina pidettyihin rakennuksiin, kauppoihin, kahviloihin ja elinkeinoelämän keskuksiin. (Larsson & Hultqvist, 2017).

5.1.4 Koulujen välinen kilpailu

Aineiston tutkimukset osoittavat yhdenmukaisesti, että koulujen paikallinen päätöksenteko, kouluvalinta sekä muut uusliberalistiset muutokset ovat lisänneet koulujen välistä kilpailua (Urbanovic, 2019; Brathwaite, 2016; Kalalahti & Varjo, 2015; Farias, 2014). Urbanovicin (2019) mukaan uusi julkisjohtamisen malli perustuu uusliberalistiselle ideologialle ja vanhempien kuluttaja-asemalle, sillä vanhempi kuluttaja-asemassa on vapaa tekemään kouluvalintaa ja näin saa koulutuksen järjestäjät kilpailemaan keskenään. Useissa maissa valtaa on siirretty valtioilta kunnille ja eteenpäin kouluille, jotka muun muassa saavat entistä vapaammin päättää rahojen käytöstä koulun sisällä sekä henkilökuntaan liittyvistä asioista. Ympäri maailmaa koulut yrittävät saada parhaita oppilaita valitsemaan heidät, mikä näkyy kilpailuna oppilaista. Jossain maissa julkiset sijoituslistat koulujen paremmuusjärjestyksistä julkaistaan kaikkien näkyville, ja kouluilla on kova paine pärjätä näissä sijoituksissa. Myös vanhempien mielipiteet koulusta ovat kilpailun taustalla. (Urbanovic, 2019; Brathwaite, 2016).

Liettualaisen tutkimuksen (Urbanovic, 2019) mukaan kunnissa, joissa kouluihin ennalta määrätään oppilaat asuinpaikan mukaan ei syntynyt kilpailutilannetta koulujen välillä. Sen sijaan kunnissa, joissa perheet saivat päättää oppilaan koulupaikan palvelusetelityyppisellä periaatteella, oli selkeä kilpailutilanne koulujen välillä. Tutkimuksessa haastatellut rehtorit kuvasivat kouluja tässä tilanteessa ostoskeskuksiksi, kertoivat järjestelmän toimimattomuudesta ja heikosti toimivasta yhteistyöstä koulujen välillä. Näissä heikosti yhteistyössä toimivissa kouluverkostoissa viranhaltijoiden rooli vanhempia kouluvalinnassa neuvovina henkilöinä kasvoi, jotta vanhemmat ymmärtäisivät paremmin mitä he itse asiassa valitsevat. Tutkimustulosten mukaan myös koulujen välinen yhteistyö oli riippuvainen kunnan tavasta järjestää oppilaiden koulupaikka. Kunnissa, joissa koulupaikka määrättiin asuinpaikan perusteella, oli paljon yhteistyötä koulujen välillä, kun taas palveluseleitä tarjoavissa kunnissa yhteistyötä oli vähemmän. (Urbanovic, 2019).

Suomessa kunnat toimivat pääasiallisina opetuksen järjestäjinä ja säätelevät siten vanhempien mahdollisuuksia valita lapselleen koulua (Kalalahti & Varjo, 2011). Aineistossa samat tutkijat ovat osoittaneet, että koulujen välinen kilpailu voidaan nähdä uusliberalistisen ajattelun mukaan positiivisena vaikutuksena, koska sen oletetaan lisäävän koulutuksen laadukkuutta ja tehokkuutta. Kilpailulla kuitenkin nähdään olevan myös negatiivisia vaikutuksia. Suomessa kilpailu koulujen välillä onkin hyvin rajoittunutta eikä esimerkiksi kouluista julkaistavia paremmuusjärjestyksiä ole edes koulutuksesta paikallisesti päättävien politikkojen tiedossa. (Kalalahti & Varjo, 2015). Mielenkiintoista on, että Urbanovicin (2019) Liettuuan keskittyvässä tutkimuksessa sekä suomalaisessa Kalalahden ja Varjon (2015) tutkimuksessa kävi ilmi, että molemmissa tutkimuksissa haastateltavat tunsivat kouluvalinnan ja siitä johtuvan kilpailun sosiaaliset haitat. Haastatellut pelkäsivät kilpailun aiheuttavan huonon maineen joillekin kouluille, jolloin näiden koulujen olisi entistä haastavampi houkuttaa taitavia oppilaita ja ansiokkaita opettajia (Urbanovic, 2019; Kalalahti & Varjo, 2015). Kilpailun pelättiin myös vahvistavan kuluttajamaista asennetta koulumaailmassa (Urbanovic, 2019). Tästä huolimatta vertailu näiden kahden maan välillä on haastavaa, sillä kouluvalinta on toteutettu näissä maissa hyvin eri tavoin sen ollessa Suomessa jo lähtökohtaisesti rajoitetumpi. Tämän lisäksi perusjoukot olivat tutkimuksissa erit.

5.2 Tutkimustulokset tasa-arvon näkökulmasta

5.2.1 Sosiaalinen tasa-arvo

Sosiaalinen tasa-arvo korostaa erilaisten ryhmien samanlaisia oikeuksia koulutuksessa (Simola ym., 2015) eli se painottaa yhteistä hyvää yksilön hyvän sijasta. Aineiston suomalainen osuus (Tikkanen, 2019; Kalalahti & Varjo, 2015) on yhdenmukainen aikaisemman tutkimuksen kanssa (esim. Pekkarinen & Uusitalo, 2012) sen suhteen, että Suomessa erityisesti painotettiin sosiaalista tasa-arvoa 1990-luvulle asti. Siitä lähtien uusliberalismin ujuttauduttua koulumaailmaan on vallan keskittäminen kunnille ja kouluvalinnan lisääminen aiheuttanut sen, että sosiaalinen tasa-arvo ei enää toteudu suomalaisessa koulujärjestelmässä samalla tavalla. Varjon ja Kalalahden mukaan (2015) muun muassa oppimistulokset ja oppimisen edellytykset ovat viimeisen 30 vuoden aikana eriytyneet. Tämä tarkoittaa, että osalla ryhmistä koulutuksen laatu on mahdollisesti kasvanut tai pysynyt samana, kun taas osalla se on laskenut. Oppimisen eriytymistä voidaan pitää kouluvalinnan negatiivisten aspektien juurisyynä (Varjo & Kalalahti, 2015).

Kansainvälisestä aineistosta esiin nousseet uusliberalistiset piirteet, kuten kansallisten testien lisääntymisestä johtuva testitulospaine sekä kouluvalintaan liittyvä kilpailu koulupaikoista, ovat johtaneet erilaisiin ilmiöihin. Esimerkiksi koulujen lisätty oppiajan käyttö eri tavoin eri kouluissa sekä vanhempien sosioekonomisesta taustasta riippuvainen vanhempien ostama koulun jälkeinen opetus ovat esimerkkejä sosiaalisen epätasa-arvon kasvusta (Tan, 2017; Roda, 2016). Kouluvalinta on luokkaistunut ja rodullistunut valinta (Alsaudi, 2016; Hill & Lai, 2016; Darby & Saatcioglu, 2015; Thieme & Trevino, 2013), mikä lisää sosiaalista epätasa-arvoa, sillä kaikilla vanhemmilla ei ole samanlaisia valinnan mahdollisuuksia. Keskiluokasta ylöspäin vanhemmat saavat tarpeetonta etumatkaa matalimpiin tuloluokkiin nähden, mikä tarkoittaa vanhempien aseman korostumista kouluvalinnassa.

Yksi sosiaalisen tasa-arvon kannalta mielenkiintoinen tutkimustulos on Hillin ja Lain (2016) kuvailema moraalinen dilemma, jota osa keskiluokan vanhemmista kokee valitessaan koulua lapselleen. Kosunen (2017) toteaa uusliberalistisilla koulutusmarkkinoilla kouluvalinnan kuuluvan hyvän vanhemmuuden piirteisiin. Tämä ilmeni myös Hillin ja Lain (2016) tutkimuksessaan haastatteleminen vanhempien vastauksista. Toisaalta vanhemmat haluavat valita lapselleen parasta ja kokevat saavuttavansa sen valitsemalla lapselleen maksullisen yksityiskoulun, mutta osa vanhemmista tekee valinnan vastoin omia poliittisia näkemyksiään. Nämä vanhemmat tiedostavat julkisen koulun olevan sosiaalisen tasa-arvon toteutumisen kannalta suositeltava vaihtoehto, sillä he näkevät sen reittinä yhdenvertaiseen koulutukseen. Tässä tapauksessa he toimivat vasten omia arvojaan, ja valitsevat koulun saadakseen lapselleen parhaan mahdollisen tulevaisuuden. Suurimmassa osassa tapauksista vanhemmat toimivat kuitenkin ajattelematta tätä asiaa sen suuremmin. Näin ollen he päätyvät toimimaan uusliberalistisen mallin mukaan edistääkseen omaa tai lastensa parasta. Tämä tutkimustulos vahvistaa kouluvalinnan luokkaistunutta ominaisuutta, joka laajentaa eri ryhmien välisiä eroavaisuuksia. (Hill & Lai, 2016).

Tutkimustulosten valossa sosiaalinen tasa-arvo toteutuu kouluvalintaa korostavassa järjestelmässä heikosti, sillä kouluvalintaa ohjaava uusliberalistinen käsitys yksilön omasta vastuusta ja valinnasta ei ota huomioon yksilöiden erilaisia lähtökohtia ja valinnan todellisia mahdollisuuksia. Lisäksi useissa maissa kouluvalinnan tilanne on johtanut koulujen eriarvoistumiseen, joka ohjaa erityisesti korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden valintoja jopa heidän arvojensa vastaisesti. Brathwaite (2016) toteaa uusliberalistisen koulujärjestelmän epätasa-arvon johtuvan siitä, että valta ja pääoma on jakautunut perheille epätasaisesti. Aineistoa voidaan pitää erittäin yhdenmukaisena sen suhteen,

että uusliberalistiset muutokset koulujärjestelmässä ovat tuottaneet sosiaalista tasa-arvoa heikentäviä toimia (Brathwaite, 2016; Hill & Lai, 2016; Roda, 2016; Darby & Saatcioglu, 2015; Kalalahti & Varjo, 2015; Farias, 2014; Exley & Suissa, 2013; Thieme & Trevino, 2013).

5.2.2 Yksilöllinen tasa-arvo

Yksilöllisen tasa-arvoperiaatteen mukaisesti jokaisella on oikeus lahjojaan vastaavaan koulutukseen ja oppilaiden lahjakkuuspotentiaalit tulisi ottaa koulutuksessa huomioon (Simola ym., 2015). Tällöin koulujen valikointi oppilaiden lahjakkuuksien mukaan on ymmärrettävää ja jopa suotavaa, jotta oppilaat saisivat kykyjensä mukaista opetusta ja vapautta valita. Tästä näkökulmasta katsottuna koulujen valintaprosessit ovat muualla usein kehittyneempiä kuin Suomessa, ja oppilaiden lahjakkuudet on huomioitu laajemmin uusliberalistisempien koulutusjärjestelmien maissa kuten Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Suomessa valintajärjestelmät vaihtelevat kunnittain, jolloin erilaiset tasa-arvon diskurssit toteutuvat eri kunnissa eri painotuksin (Simola ym., 2015). Aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että yksilöllinen tasa-arvo on tällä hetkellä kansainvälisesti katsottuna erilaisissa koulujärjestelmissä vallitsevin tasa-arvon suuntaus, vaikkakaan se ei ole viimeaikaisin tasa-arvon diskurssi.

Yksilöllisen tasa-arvon näkökulmasta valintaa on pidettävä yksilön oikeutena, ja näin ollen vanhempien vallan kasvu on yksi järjestelmän toivottavista piirteistä. Tämä oli aineiston mukaan yksi olennainen osa muutoksia, joita kouluvalinta ja uusliberalistinen koulutuspolitiikka on tuonut mukanaan (Convertino, 2017; Shuls, 2016; Exley & Suissa, 2013). Kouluvalinta antaa vanhemmille oikeuden, mutta myös vastuun, parhaan mahdollisen koulutuksen tarjoamisesta lapselleen. Tämä aiheuttaa osassa vanhemmista syvällistä pohdintaa, vaikkakin suurempi osa toimii oman lapsensa parhaaksi ajattelematta yhteistä hyvää (Hill & Lai, 2016). Näin ollen vanhemmat eivät usein tiedosta valintojensa mahdollisia tasa-arvovaikutuksia.

Yksilöllisen tasa-arvoperiaatteen mukaisesti opetuksen järjestäjien tulee voida järjestää koulutus niin, että oppilas kykenee omaan tuloshuippuunsa (Simola ym., 2015). Näin ollen koulujen (ja oppilaiden) välinen kilpailu ei ole kouluvalinnan epäsuotuisa seuraus, vaan kilpailun avulla koulun tulee jatkuvasti parantaa laatuaan lisätäkseen suosiotaan perheiden silmissä. Kilpailu koulujen välillä tarkoittaa myös koulujen erottumista toisistaan, jolloin erilaiset koulut palvelevat erilaisia oppilaita.

Aineistossa kuvattiin kouluvalinnan aiheuttavan sosiaalista epätasa-arvoa, mutta missään artikkelissa ei kyseenalaistettu yksilön tarpeita korostavan koulutuksen tarpeellisuutta. Kiinnostusta herättäviä ehdotuksia olivat tutkimuksissa esiintyneet järjestelmän muutosehdotukset. Esimerkiksi Roda (2016) ehdottaa kontrolloitua kouluvalintaa. Tämän mukaan kaikkien vanhempien olisi pakko valita koulu ja arvioida kouluja paremmuusjärjestyksessä, jolloin ennalta määrätyt lähikoulut poistuisivat kokonaan. Lisäksi kaikille oppilaille olisi taattava ilmainen kuljetus. Monarrez (2019) ehdottaa samankaltaista yhteistä valintajärjestelmää (engl. common enrollment system), joka hänen mukaansa mahdollistaa yhdenvertaisemman haun kaikkiin kouluihin samalla lomakkeella. Nämä aineistossa ehdotetut mallit eivät halua sulkea valinnanmahdollisuutta pois, vaan ennemminkin lisätä sitä erilaisin rajoituksin. Näin ollen voidaan todeta, että yksilön tasa-arvoa korostava järjestelmä on ikään kuin tullut oletukseksi; kysymys on vain siitä, minkälainen yksilöllinen järjestelmä tuottaisi vähiten sosiaalista epätasa-arvoa.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan Rinne ym. (2002) totesivat uusliberalismin myötä koulutuksen uudeksi tavoitteeksi palvella yksilöä, kun sen aikaisempi tarkoitus oli palvella yhteiskuntaa. Uusliberalismin ajautuminen Suomeen on tapahtunut samaan aikaan, kun yksilöllisen tasa-arvon periaate on noussut suurempaan rooliin peruskoulujärjestelmässämme. Tämän vuoksi yhteys uusliberalismin ja yksilöllisen tasa-arvoperiaatteen välillä on selkeä ja selittää osakseen myös valintapolitiikan suurta roolia eri maiden koulutusjärjestelmissä.

5.2.3 Osallistava tasa-arvo

Osallistavan tasa-arvon kannalta tärkeintä on varmistaa erityislasten osallistuminen perusopetukseen (Simola ym., 2015). Aineistosta vain yksi tutkimus (Convertino, 2017) otti kantaa erityislasten tilanteeseen lähikoulun ja valintakoulujen välillä. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat vaihtoivat erityislapsensa koulua lähikoulusta valintakouluun, sillä he kokivat, etteivät heidän lapsensa sopineet joukkoon edellisessä koulussa. Joukkoon sopimattomuuden nähtiin johtuvan liian suuresta oppilasmäärästä, tuen puutteesta ja ylipäättään liian vähäisestä määrästä resursseja. Tutkija yhdisti nämä puutteet osavaltion rahoituksen vähentymiseen, joka vaikutti eniten paikallisiin lähikouluihin. Vanhemmat eivät nähneet tätä yhteyttä, vaan sen sijaan syyttivät niistä yksittäisiä kouluja, rehtoreita tai opettajia. (Convertino, 2017).

Osallistavan ja yksilöllisen tasa-arvon suuntaukset jakavat samoja piirteitä: jokaisen oppilaan yksilölliset tarpeet otetaan tehostetusti huomioon. Kuitenkin osallistavan tasa-arvoperiaatteen mukaisesti kunta tai muu koulutusta järjestävä taho päättää oppilaiden osallistumisesta lähikouluihin (Simola ym., 2015). Tähän periaatteeseen verraten tämä aineisto ei käsitellyt muiden kuin vanhempien tekemää kouluvalintaa, minkä vuoksi osallistavan tasa-arvoperiaatteen mukaisen koulutuksen järjestämistä käsittelevä työ olisi oman opinnäytetyönsä laajuinen tehtävä. Aineiston perusteella valintakouluissa on kuitenkin enemmän resursseja (Convertino, 2017; Alsaudi, 2016; Roda, 2016), joten saattaa olla, että erityislapsat tulevat enemmän huomioiduiksi näissä kouluissa. Toinen kysymys kuitenkin on, minkälaiset vaatimukset valintakoulujen sisäänpääsyyn on, ja onko erityislapsilla yhdenvertaiset mahdollisuudet hakea näihin oppilaitoksiin.

6 Pohdinta

6.1 Tutkimustulosten pohdinta

Vanhempainvallan lisääntyminen on yksi uusliberalistisista muutoksista, joita koulumaailma on viime vuosien aikana kokenut (Exley & Suissa, 2013). Erityisesti muutoksissa näkyy ajatus yksilön vapauden takaamisesta. Se on tarkoittanut valinnan hyväksymistä vanhempien perusoikeuksiin (Shuls, 2016; Kalalahti & Varjo, 2015; Exley & Suissa, 2013), vanhemmista on tullut kuluttajia (Convertino, 2017; Hill & Lai, 2016) ja valta on siirtynyt koulutuksen järjestäjiltä vanhemmille (Tikkanen, 2019).

Tutkimusaineisto osoittaa, että perheen sosioekonominen asema vaikuttaa heikossa sosioekonomisessa asemassa olevilla heikentävästi valinnan tekemiseen ja antaa hyväosaisille etumatkaa (esim. Brathwaite, 2016; Darby & Saatcioglu, 2015; Thieme & Trevino, 2013). Lisäksi valinta on rodullistunut ja luokkaistunut (Monarrez, 2019; Hill & Lai, 2016; Darby & Saatcioglu, 2015). Näin ollen osa lapsista saa taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan sidottua etumatkaa, kun taas osalla vanhemmista kyvyt ja voimavarat valinnan tekemiseen ovat huomattavasti heikommat. Erityisesti lapsia koskevassa päätöksenteossa otettava huomioon, että lapset eivät itse vastaa valinnoistaan, vaikka uusliberalistinen teoria olettaa kaikkien yhteiskunnan jäsenten vastaavan omista valinnoistaan (Thorsen & Lie, 2007). Lapset ovat huoltajien päätösten, elinympäristöjen ja ajattelumallien varassa, jolloin myös monet taidot ja mahdollisuudet ovat riippuvaisia vanhempien mahdollisuuksista tarjota erilaisia taitoja harjoitettavia tilaisuuksia. Esimerkiksi Suomessakin koulujen valikointiperusteena käytetty harrastuneisuus voi vaatia vanhempien tarjoamia harrastusmahdollisuuksia. Tämä on yksi syy, miksi kouluvalinta lisää sosiaalista epätasa-arvoa.

Kaikkienensa tutkimustulokset olivat yllättäviä sen suhteen, kuinka hyvin aineistossa esiintyneet tutkittavat tiedostivat kouluvalinnan vaikutukset. Useamman kerran nousi esille Thorsenin ja Lien (2008) moraalinen ajattelumalli hyvästä vanhemmuudesta, joka näyttäytyy merkittävänä kouluvalintaa ohjaavana tekijänä. Vanhempien vastahakoinen suhtautuminen kuluttaja-aseman tunnistamiseen oli mielenkiintoinen tutkimustulos ottaen huomioon, että mikäli vanhemmat tunnistivat tekevänsä valintaa yhteisen hyvän ja oman edun välillä, he toimivat omaksi parhaakseen. Tämä moraaliseksi dilemmaksi kutsuttu valinta on ennemminkin luokkaistunut oletus lapsen parhaasta maksamalla ja/tai valitsemalla koulutuksellista etumatkaa kuin järkipäisesti ajateltu ostopäätös (Hill & Lai, 2016; Shuls, 2016). Joka tapauksessa se on

yhdenmukainen uusliberalismin tutkimuksen kanssa, jonka mukaan uusliberalismin näkökulmasta hyvänä ihmisenä pidetään sellaista, joka onnistuu pääsemään markkinoille ja onnistuu toimimaan relevanttina osana niitä (Kosunen, 2017; Thorsen & Lie, 2008). Koulutusmarkkinoille pääsy näyttäytyi kuitenkin tutkimustulosten valossa hankalalta niille, joilla ei ole tarvittavia lähtökohtia. Siispä näyttää siltä, että hyvän ihmisen kriteerit on ennalta määriteltä ja ne ovat poissulkevia.

Koulujen profiloitumisessa eroja oli erityisesti Suomen ja muun maailman välillä, minkä aikaisempi tutkimus vahvistaa (Whitty, 2011). Siinä missä muissa maissa erot julkisten ja yksityisten koulujen välillä nousivat esiin, eroaa Suomi kouluvalintatilassaan rajatumman aseman vuoksi. Joissain maissa voidaan puhua jo erittäin eriytyneistä kouluvalintatiloista, mutta Suomessa kouluvalinnan asema on sidottu kuntaan. Jokaisessa kunnassa päätetään kouluvalintaa koskevista linjauksista ja esimerkiksi siitä, kuinka paljon painotettua opetusta tarjotaan. Tästä huolimatta tutkimustulosten mukaan koulujen profiloituminen on myös Suomessa olemassa oleva ilmiö, sillä koulujen sosioekonomisella statuksella oli vaikutusta vanhempien mielipiteeseen koulusta (Tikkanen, 2019). Vain osa suomalaisista kouluista tarjoaa painotettua opetusta (Kalalahti & Varjo, 2015), johon osallistuminen on sosioekonomisesti sidottua (Kalalahti & Varjo, 2012). On mahdollista, että tulevaisuuden koulut tulevat olemaan entistä enemmän eriytyneitä, mikäli koulujen profiloitumiseen johtavaa kehityskulkua ei voida pysäyttää. Sen vuoksi tutkimusta tähän tilanteeseen johtaneeseen kehitykseen ja sen seurauksiin tarvitaan myös jatkossa.

Kilpailu koulujen välillä nähtiin tutkimuksissa sekä negatiivisena että positiivisena asiana. Uusliberalistisessa mallissa kilpailun tarkoitus on parantaa laatua, mikä tunnistettiin aineistossa, mutta kilpailun negatiiviset puolet nousivat vielä vahvemmin esille. Laajat valinnanmahdollisuudet kasvattivat koulujen välistä kilpailua. Kiinnostava tutkimustulos oli viranhaltijoiden rooli laajojen valinnanmahdollisuuksien kouluverkostoissa. Kouluvalinnan mahdollisuuksien kasvaessa myös viranhaltijoiden rooli kouluvalintaan liittyvässä neuvonnassa lisääntyi. (Urbanovic, 2019). Pidänkin todennäköisenä, että merkittävä osa vanhemmista kaipaisi apua kouluvalintaan liittyvässä päätöksenteossa etenkin vapaata kouluvalintaa toteuttavissa maissa. Pohdittavaksi jää, onko viranomaisten resursseilla tällainen neuvonta toteutettavissa ja onko se järkevää.

Aineisto oli yhteneväinen kouluvalinnan aiheuttamista muutoksista tasa-arvolle tukemalla väitettä sosiaalisen tasa-arvon painotuksen siirtymisestä yksilön tasa-arvon kannalle. Tutkielma

vahvasti, että sosiaalisen tasa-arvon kannalta kouluvalinta näyttäytyy epätasa-arvoiselta, mikä tarkoittaa heikkoja lähtökohtia matalasta sosioekonomisesta asemasta tuleville lapsille. Sosiaalisen tasa-arvon kannalta olisikin erityisen tärkeää, että koulujärjestelmää koskevassa päätöksenteossa otettaisiin tarkemmin huomioon päätösten tasa-arvoaikutukset. Näin voitaisiin estää oppimisen eriytyminen.

On todennäköistä, että yksilöllistä tasa-arvoa keskeisessä arvossa pitävässä järjestelmässä on hyvin haastavaa toimia muita tasa-arvoperiaatteita korostaen. Tämä koskee erityisesti maita, joissa valintajärjestelmä on hyvin vapaa. Tämä tarkoittaa, että uusliberalistinen koulutusjärjestelmä luottaa vanhempien kykyihin valita lapsilleen lapsen kykyjen perusteella paras mahdollinen koulu. Mikäli vanhempi ei tätä valintaa tee lapsen kykyihin pohjautuen, vaan esimerkiksi erilaisuuden kohtaamiseen perustuen, on mahdollista, että järjestelmä ei toimisi tämän lapsen eduksi perinteisin mittarein mitattuna (kuten esimerkiksi korkeakouluun hakeutumisena). Tämä päätelmä vaatisi kuitenkin lisää tutkimusta nimenomaan alisuoriutuvissa kouluissa (engl. failing schools) sillä oletuksella, että osa korkeasta sosioekonomisesta asemasta tulevista vanhemmista tekee valinnan vastoin järjestelmän perusajatusta ja laittaa lapsensa lähikouluun aktiivista kouluvalintaa tekemättä.

Vain yhden tutkimuksen ottaessa kantaa erityislasten oikeuksiin osallistua opetukseen oli aineisto osallistavan tasa-arvon näkökulmasta vajavainen. Tämä tutkimus kuitenkin antoi viitteitä siitä, että vahva valikoitumisen painotus lisää mahdollisuuksia erityislasten koulun vaihtoon tilanteessa, joissa he eivät ”sovi joukkoon”. Toisaalta Kosunen (2017) toteaa, että Suomen esimerkissä kouluun valikoitumisen kriteereinä ovat esimerkiksi harrastuneisuus, koulumenestys, testit ja/tai valintakokeet. Näin ollen on mahdollista, että painotettu opetus voi myös sulkea lapsia pois, mikäli heillä ei ole juuri valikoitumiseen sopivaa harrastuneisuutta tai koulumenestystä.

Tässä tutkielmassa käytetty yksilöllisen tasa-arvon käsite on siinä mielessä haastava, että yksilöllinen tasa-arvo ei kuvaa tasa-arvoisia mahdollisuuksia koulutukseen muihin nähden. Simola ym. (2015, s. 95–96) toteavat, että yksilöllinen tasa-arvo on esimerkiksi pääministeri Harri Holkerin (pääministerikausi 1987-1991) mukaan tarkoittanut ”yleisen, kaikille maantieteellisistä, sosiaalisista tai taloudellisista taustoista riippumatta jaettavan sivistyksen sijaan jokaisen oppilaan oikeutta saada opetusta, joka vastaa hänen edellytyksiään ja toiveitaan”. Tässä merkityksessä ymmärrän yksilöllisen tasa-arvon kuvaavan ennemminkin koulutuksen yksilöllistämistä kuin sen tasa-arvoistamista millään tavalla. Joka tapauksessa olen

käyttänyt tässä tutkielmassa yksilöllisen tasa-arvon käsitettä muiden koulutuksen tutkijoiden mukaisesti, vaikka pidänkin nimitystä jokseenkin harhaanjohtavana.

Mielenkiintoinen kysymys tasa-arvon kannalta on pohtia, missä raja sosiaalisen tasa-arvon ja yksilöllisen tasa-arvon välillä menee. Sosiaalisen tasa-arvon kannalta opetusjärjestelmän odotetaan antavan kaikille mahdollisimman tasa-arvoiset oppimistulokset ja oppimisen edellytykset, mikä tapahtuu opetuksen järjestäjän määrittelemissä kouluissa ja ryhmissä. Se tarkoittaa myös heterogeenisiä oppilasryhmiä, joihin oppilaat tulevat erilaisista perheistä ja tuloluokista. Yksilöllinen tasa-arvo näkee valinnan mahdollisuuksien lisäämisen tärkeänä, jotta oppilas saavuttaa omien taitojensa ja kykyjensä mukaisen tuloshuippunsa. Kuten peruskoulua tutkivissa tutkimuksissa on todettu (esim. Pekkarinen & Uusitalo, 2012), ei kaikille yhtäläinen koulujärjestelmä muuttanutkaan akateemisesti lahjakkaiden koulutuloksia huonommaksi. Näin ollen en näe syytä sille, miksi sosiaalinen tasa-arvo poissulkisi yksilön ominaisuuksia huomioon ottavan koulutuksen. Koulun sisällä tapahtuva valitseminen ja kaikille yhtäläiset valinnan mahdollisuudet voivat tarjota yksilöä eteenpäin vieviä taitoja myös niille, jotka eivät ole saaneet luokkaan tai rotuun perustuvaa etumatkaa muihin nähden. Tämän tutkielman tutkimustuloksiin pohjaten voidaan hypoteettisesti ajatella, että antamalla lapsen valita koulun sisällä voidaan edelleen pitää kiinni peruskoulun keskeisestä ajatuksesta kaikille yhtenäisenä pohjakouluna ja mahdollistaa eri lähtökohdista tulevien lasten kohtaaminen toistensa kanssa. Tämä tulisi myös tutkimustulosten perusteella todennäköisesti minimoimaan koulujen välistä kilpailua sekä mahdollisesti vähentämään sosioekonomisen aseman vaikutusta koulupolkuun.

Vaikkakin käsittelen tässä tutkielmassa uusliberalismia ja kouluvalintaa tuoden esille monia negatiivisia muutoksia koulujärjestelmässä, en tarkoita, etteikö valinnaisuutta pitäisi koulupäiviin sisällyttää. On tärkeää, että koulupäiviin sisältyy myös oppilaan näkökulmasta tärkeinä pidettyjä asioita. Olen koulumaailmassa työskennellessäni huomannut, kuinka lapset innostuvat koulupäivän aikana valinnaisista aineista. Tämä tapahtuu mahdollisesti juuri siitä syystä, että lapset ovat nämä aineet saaneet itse valita. Lisäksi tämä tutkielma ei käsitellyt koulujen tuottavuuden ja tehokkuuden parantumista, jotka ovat esimerkiksi Kortelaisen ja Kuosmasen (2014) näkökulmasta valintaa tukevia tekijöitä. Näin ollen valintaa ei voida pitää vain negatiivisena asiana, mutta valinnan tekemisen laajuutta on syytä pohtia etenkin peruskouluikäisten kohdalla.

Tämän tutkimuksen aineistoon sisällytetyt tutkimukset antoivat näyttöä kouluvalinnasta tehdyn tutkimuksen kentästä, mutta ne eivät juuri tarjonneet oppilasnäkökulmaa sisältävää

tietoa kouluvalinnan vaikutuksista. Vaikkakin osassa tutkimuksissa oli käytetty oppilaita perusjoukkona, oli tutkimuskysymysten asettelu sellainen, etteivät ne huomioineet oppilasnäkökulmaa muutosten kohteena. Ainoastaan Larssonin ja Hultqvistin (2017) tutkimuksessa pohdittiin oppilasnäkökulmasta koulujen maantieteellisen sijainnin vaikutusta kouluvalintaan. Kouluvalinnan muutokset koskevat ensisijaisesti oppilaita, ja näin ollen oppilaiden näkökulmia sisältävää tutkimusta tällä tutkimuksen kentällä tarvitaan. Vanhempien näkökulmasta tietoa oli puolestaan saatavilla runsaasti ja se vaikuttaakin olevan hyvin tutkittu osa kouluvalinnan vaikutuksia.

6.2 Jatkotutkimusaiheet

Tutkielman kolmantena tutkimuskysymyksenä oli esittää aineiston pohjalta esiin nousseita jatkotutkimustarpeita. Jatkotutkimusaiheet näyttäytyvät samankaltaisina huolimatta tutkimuksen alkuperämaasta. Suuri osa tutkimuksista ehdotti kouluvalintailmiön tutkimusta jostakin tällä hetkellä tasa-arvoa heikentävän tekijän näkökulmasta. Esimerkiksi Roda (2016) esittää kysymyksen siitä, millä tavoin koulut voivat poistaa koulumenestyksessä esiintyviä eroja eri ryhmien välillä. Toisin sanoen tämä tarkoittaa esimerkiksi sosioekonomisesta asemasta, etnisestä taustasta tai kotiolosuhteista riippumatonta koulumenestystä. Samalla se tarkoittaa sosiaalisen tasa-arvon lisäämistä koulutuksessa, mikä on myös tämän tutkielman tutkimustulosten näkökulmasta tärkeä aihe jatkotutkimukselle.

Hill ja Lai (2016) ehdottavat jatkotutkimusaiheeksi yhteiskuntaluokkien tutkimusta, jonka avulla selvitetäisiin luokkaistuneita tapoja, joiden avulla vanhemmat harjoittavat sosiaalista etääntymistä muista luokista. Sen lisäksi he ehdottavat, että kouluvalintaa tutkivaa tutkimusta luokkien ja rodun näkökulmasta pitäisi lisätä. Suomalainen tutkimus (Tikkanen, 2019) nimeää koulujen ja naapurustojen etnisen eriytymisen tutkimuskohteeksi, sillä sen avulla voidaan selvittää tarkemmin kouluvalintaan vaikuttavia tekijöitä. Myös Shuls (2016) sekä Convertino (2017) ehdottavat kouluvalintaan johtaneiden syiden tutkimusta laajemmassa mittakaavassa, jotta saadaan tarkempi kokonaiskuva ilmiön laadusta.

Kouluvalintaan vaikuttavien syiden tutkimusta esittää myös Farias (2014). Hänen mukaansa jokaisen kotona vallitsevaan kulttuuriin liittyvillä oletuksilla on osansa kouluvalintaa tehdessä, mutta vielä ei ole osoitettu, ovatko nämä oletukset järkipäisiä. Oppilaiden kulttuuri ja sosiaaliset kontaktit voivat estää oppilasta hakeutumaan johonkin kouluun, johon oppilas

haluaisi ja kykenisi hakeutumaan. Tämä on mielenkiintoinen tutkimusaihe ottaen huomioon tutkimuksissa osoitettu sosiaalinen jatkuvuus koulutuksen osalta.

Tan (2017) ehdottaa, että koulun jälkeiseen opetuksen vaikuttavuudesta tulisi tehdä lisää tutkimusta ja tutkia, tuottaako se etuja lapselle muihin nähden tulevaisuuden opiskelu- ja/tai työmarkkinoilla. Suomessa nyt jo peruskoulussa tai lukiossa suoritettut koulun ulkopuoliset valmennuskurssit olisivat myös kiinnostava tutkimusaihe tästä näkökulmasta.

6.3 Tutkimusprosessin arvioiminen

Pro gradu -työn tarkoituksena on kehittää opiskelijan omaa ammatillista osaamista, kriittistä ajattelutaitoa sekä saada tutkinto valmiiksi. Tein tutkielman systemaattista kirjallisuuskatsausta käyttäen saadakseni käsitystä uusliberalismin ja kouluvalinnan yhteydestä tutkimalla kouluvalinnassa tapahtuneita muutoksia. Mielestäni olen onnistunut tässä tavoitteessani toteuttamalla tutkimusprosessin ohjeiden mukaan ja vastaamalla tutkimuskysymyksiin.

Tutkimusprosessin alkuun valitsin termistöstä uusliberalismin, joka tutkimuksia luettuani parhaiten vastasi sitä muutoksen suuntaa, joka koulutuspolitiikassa on ollut vallalla. Kuitenkin uusliberalismi on koulutuksen tutkijoiden käyttämä kriittinen termi, kuten Thorsen ja Lie (2007) huomauttavat. Näin ollen tutkimukset, jotka löytyvät hakusanalla ”neoliberalism” ovat jo lähtökohtaisesti usein kriittisiä tähän poliittisen talousteorian suuntaukseen, eikä uusliberalismia sen vuoksi voida pitää neutraalina terminä. Tämän vuoksi tutkielmassani esiintyneet alkuperäistutkimukset voidaan nähdä puolueellisina, vaikkakin olen arvioinut mukaan otetut tutkimukset laadukkaiksi.

Finkin (2007, s. 57–59) mukaan tutkimuksien laatua tulee tarkkailla tutkimustulosten, lähteiden ja menetelmien kautta. Olen arvioinut näitä osa-alueita lukiessani tutkimuksia, ja todennut niiden olevan näiden osa-alueiden suhteen laadukkaita. Sen lisäksi tutkimuksien laadun varmistamiseksi olen jo tiedonhakuvaiheessa varmistanut niiden olevan vertaisarvioituja. Kaikki tutkimukseeni sisällytetyt artikkelit ovat tieteellisiä alkuperäisjulkaisuja ja olen tuonut esiin niiden julkaisulähteet (taulukko 3). Aineistossa on viitattu tieteenalalle tyypillisiin lähteisiin. Yksikään näistä tutkimuksista ei ole kaupallisen tahon rahoittamaa. Kaikista tutkimuksista löytyi maininta, ettei eturistiriitaa ole tai niihin on sisällytetty tutkijan henkilökuvaus. Tutkimukset ovat kaikki vuoden 2013 jälkeen julkaistuja, joten niiden sisältämää tietoa voidaan pitää ajankohtaisena ja relevanttina. Olen arvioinut tutkimukset

laadukkaiksi kirjallisuuden ja oman tietotaitoni perusteella, mutta en ole käyttänyt laadun arviointiin esimerkiksi erillistä pisteytystä. Pisteytyksen käyttäminen olisi voinut lisätä tutkimuksen luotettavuutta.

Systemaattiselle kirjallisuuskatsaukselle luotettavuutta lisää asiantuntijan antama arvio hakutermien ja tietokantojen valintojen suhteen (Fink, 2007, s. 40–43). Olen valinnut termistön tutkimalla laajasti aiempaa kirjallisuutta aiheesta ja yhdessä kirjaston informaatikon kanssa käynyt läpi tietokantojen valinnan ja hakuprosessin. Tein koehakuja eri hakusanoilla ja lopullisillakin hakusanoilla tutkielmaani päätyi runsaasti aineistoa, josta valitsin omasta näkökulmastani tutkielmaan sopivimmat. Tutkielmaan päätynyt aineisto on tarkasti läpikäyty Finkin (2007) mallin mukaisesti ja olen todentanut artikkelien läpikäymisen hakutuloksien joukosta vaihe vaiheelta, mikä mahdollistaa tutkimuksen toisintamisen jonkun muun toimesta. Pudas-Tähkä ja Axelin (2007, s. 46–57) suosittavat, että systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa olisi hyvä olla vähintään kaksi tutkijaa käymässä hakutuloksia läpi ja päättämässä, mitkä artikkelit valikoidaan lopulliseen aineistoon. Kaksi tutkijaa pystyvät keskustelemaan tuloksista, sisäänotto- ja poissulkukriteereistä sekä todentamaan niitä toisilleen perustellen. Olen tehnyt tämän pro gradun yksin, eikä minulla ole ollut mahdollisuutta keskustella aiheesta muiden tutkijoiden kanssa. Tutkielman valikointivaiheessa keskustelut informaatikon sekä tutkielmani ohjaajan kanssa ovat kuitenkin toimineet luotettavuutta lisäävinä tekijöinä.

Tässä pro gradussa halusin tarkastella kouluvalintaan vaikuttavia tekijöitä, ja hahmotin kolme tahoja, joihin muutokset voisivat kohdistua. Aineistoa kouluun ja vanhempiin vaikuttavista muutoksista löytyi hyvin, mutta yksikään mukaan valikoitunut tutkimus ei käsitellyt kouluvalintatilannetta oppilaan näkökulmasta. Oppilaan näkökulma on hyvin relevantti käsitellessä tasa-arvoon liittyviä tekijöitä, erityisesti osallisuuden näkökulmasta. Näin ollen tutkimustulokset vaatisivat oppilaan näkökulmaa sisältävää tietoa ollakseen täysin päteviä.

Olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä merkitsemällä tutkimuksen etenemisen vaihe vaiheelta tarkasti ja huolellisesti. Metsämuuronen (2003, s. 14–16) suosittaa, että systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa jokaiselle tutkimukseen valikoituneelle artikkelille tulisi antaa sen ansaitsema arvo. Merkitsin käytetyn aineiston tarkkaan (liite 1) ja kirjoitin tärkeimmät tutkimustulokset ylös melko yksityiskohtaisesti, jotta lukija pystyy pohtimaan, olisiko päässyt samoihin lopputuloksiin näiden artikkelien perusteella. Tutkimustulosten tarkastelussa jokaisen artikkelin tärkeimmät tutkimustulokset käsiteltiin tutkimuskysymyksen

kontekstissa. Näin ollen jokainen artikkeli on käyty systemaattisesti läpi ja lukija pystyy näkemään tutkimuksen lopputuloksiin johtaneen ajatteluketjun.

Lähteet

- Ahonen, S., Bernelius, V., Kalalahti, M., Kivinen, O., Rinne, R. & Seppänen, P. (2015) Koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Teoksessa Ouakrim-Soivio, N., Rinkinen, A. & Karjalainen, T. (toim.) *Tulevaisuuden peruskoulu* (s. 16–21). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.
- Alsaudi, F. (2016). Reasons influencing selection decision making of parental choice of school. *International Journal of Research in Education and Science*, 2(1), 201-211. Haettu osoitteesta <https://search.proquest.com/docview/1826538282?accountid=13031>
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2000). *Kasvatustieteologia*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Ball, S. (1993). Education Markets, Choice and Social Class: the market as a class strategy in the UK and the USA. *British Journal of Sociology of Education*, 14(1), 3-19, doi: 10.1080/0142569930140101
- Barrett Dewiele, C. E. & Edgerton, J. D. (2016). Parentocracy Revisited: Still a Relevant Concept for Understanding Middle Class Educational Advantage? *Interchange*, 2016 (47), 189-210.
- Brathwaite, J. (2017). Neoliberal education reform and the perpetuation of inequality. *Critical Sociology*, 43(3), 429-448. doi:10.1177/0896920516649418
- Brown, P. (1990). The 'Third Wave': Education and the Ideology of Parentocracy. *British Journal of Sociology of Education*, 11(1), 65-85.
- Coll, C. & Martín, E. (2013). Curriculum Reform and the Field of Curriculum in Spain. Teoksessa Pinar, W. (toim.). *International Handbook of Curriculum Research*. (s. 4–22).
- Convertino, C. (2017). State disinvestment, technologies of choice and 'fitting in': Neoliberal transformations in US public education, *Journal of Education Policy*, 32(6), 832-854. doi:10.1080/02680939.2017.1324113
- Darby, D., & Saatcioglu, A. (2015). Race, inequality of opportunity, and school choice, *Theory and Research in Education*, 13(1), 56-86. doi:10.1177/1477878515572288
- Duménil, G. & Lévy, D. (2005) The Neoliberal (Counter-)Revolution. Teoksessa Saad-Filho, A. & Johnston, D. (toim.) *Neoliberalism – A Critical Reader?* (s. 9–19).
- Ellison, S. & Aloe, A. (2019). Strategic Thinkers and Positioned Choices: Parental Decision Making in Urban School Choice. *Educational Policy*, 33:1, 1135-1170.

- Exley, S., & Suissa, J. (2013). Private schools, choice and the ethical environment. *British Journal of Educational Studies*, 61(3), 345-362. doi:
<http://dx.doi.org/10.1080/00071005.2013.816411>
- Farias, M. (2014). School choice and inequality in educational decisions. *REMIE Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 4(1), 1-34. Haettu osoitteesta
<https://search.proquest.com/docview/1541528948?accountid=13031>
- Fink, A. (2007). *Conducting Research Literature Reviews*. Lontoo: SAGE Publications.
- Harvey, D. (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia* (suom. K. Koski). Tampere: Vastapaino.
- Heise, M. & Ryan, J. E. (2002). The Political Economy of School Choice. *The Yale Law Journal*, 111 (2043), 2045-2131. Haettu osoitteesta
<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1193&context=facpub>
- Hietanen, O. (2015). Visiointia peruskoulun tulevaisuudesta: Sivistys on tärkein asia maailmassa. Teoksessa Ouakrim-Soivio, N., Rinkinen, A. & Karjalainen, T. (toim.) *Tulevaisuuden peruskoulu* (s. 16-21). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.
- Hill, B. & Lai, A. (2016). Class talk: Habitus and class in parental narratives of school choice, *Journal of Marketing Management*, 32(13-14), 1284-1307.
doi:10.1080/0267257X.2016.1170719
- Iversen, T. & Stephens, J. (2008). Partisan Politics, the Welfare State, and Three Worlds of Human Capital Formation. *Comparative Political Studies*, 1-37, doi:
10.1177/0010414007313117
- Kalalahti, M., Silvennoinen, H. & Varjo J. (2015). Kouluvalinnat kykyjen mukaan? – Erot painotettuun opetukseen valikoitumisessa. *Kasvatus*, 46(1), 19-35.
- Kalalahti, M. & Varjo, J. (2012). Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus & Aika*, 2012(1), 39-55. Haettu osoitteesta
<https://journal.fi/kasvatusjaika/article/download/68311/29338>
- Kalalahti, M. & Varjo, J. (2011). Koulumarkkinoiden institutionaalisen tilan rakentuminen. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 49(4), 8-25. Haettu osoitteesta
http://www.yss.fi/varjo_kalalahti.pdf
- Kallio, T. J. (2006). Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskunnallinen lähestymistapa. *Hallinnon tutkimus*, 25(2), 18–28.
- Kortelainen, M. & Kuosmanen, I. (2014). Kouluvalintojen vaikutukset Suomessa epäselviä, VATT Policy Brief, 2014(3), 3-7. Haettu osoitteesta
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148951/vatt_policybrief_32014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Kosunen, S. (2017). Families and the Social Space of School Choice in Urban Finland (väitöskirja, Helsingin yliopisto). Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158936/families.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Larsson, E. & Hultqvist, E. (2018). Desirable places: Spatial representations and educational strategies in the inner city. *British Journal of Sociology of Education*, 39 (5), 623-637. doi:10.1080/01425692.2017.1383884
- Lindberg, M. (2013). Koulutuspolitiikan uusliberalisoitumisen vääjäämättömyys? *Tieteessä tapahtuu*, 2013(2), 8-14.
- Lindberg, M. (2014). Uusliberalismi- kritiikin kritiikki. *Tiedepolitiikka*, 39(2), 65-67.
- Leino, K. Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J. ...Vettenranta, J. (2019). *PISA 2018 Ensituloksia. Suomi parhaiden joukossa*. Haettu osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf>
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino oy.
- Molstad, C. & Pettersson, D. (2019). *New Practices of Comparison, Quantification and Expertise in Education: Conducting Empirically Based Research*. Haettu osoitteesta https://books.google.fi/books?id=qHGPDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Monarrez, T., Kisida, B., & Chingos, M. M. (2019). Do charter schools increase segregation? *Education Next*, 19(4), n/a. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/2309282578?accountid=13031>
- Mäkinen, J. & Kourula, A. (2008). Yritysvastuun politiikkaa. *Niin & Näin*, 2008:4, 93-101. Haettu osoitteesta <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn084-29.pdf>
- Palley, T. (2005). From Keynesianism to Neoliberalism: Shifting Paradigms in Economics. Teoksessa Saad-Filho, A. & Johnston, D. (toim.) *Neoliberalism – A Critical Reader?* (s.20-29).
- Patomäki, H. (2007). *Uusliberalismi Suomessa*. Vantaa: Dark Oy.
- Pekkarinen, T. & Uusitalo, R. (2012). Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 2012:2, 128-139. Haettu osoitteesta <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK22012/kak22012pekkarinen.pdf>
- Perusopetuslaki (1998/628). Annettu Helsingissä 21.08.1998.

- Petticrew, M. & Roberts, H. (2006). Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide. *Counselling and Psychotherapy Research*, 6:4, 304-305.
doi: 10.1080/14733140600986250
- Pudas-Tähkä, S. & Axelin, A. (2007). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajausta, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.). *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen* (s. 46-57). Digipaino-Turun yliopisto.
- Pulkkinen, S. (2014). Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla. Teoksessa Pulkkinen, S. & Roihuvuori, J. (toim.). *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla* (s. 12-18).
- Rinne, R., Kivirauma, J., & Simola, H. (2002). Shoots of revisionist education policy or just slow readjustment? The Finnish case of educational reconstruction, *J. Education Policy*, 2002(17), 643-658. Haettu osoitteesta <https://www.mv.helsinki.fi/home/hsimola/Shoots%20of%20revisionist%2002.pdf>
- Rinne, R., Lempinen, S., Haltia, N. & Kaunisto, T. (2018). Tasa-arvo, koulutustutkimuksen merkitys ja ”totuuden jälkeinen maailma”: johdanto. Teoksessa Rinne, R., Haltia, N., Lempinen, S. & Kaunisto, T. (toim.). *Eriarvoistuva koulu – tasa-arvoistava koulu?* (s. 9–26).
- Rinne, R. (2011). Demokratia, koulutuksen kasautuvuus ja aikuiskoulutuspolitiikka. Teoksessa Rinne, R. & Jauhiainen, A. (toim.) *Aikuiskasvatus – demokratian haaste?* (s.11-20).
- Roda, A. (2017). ‘More [time] is better or less is more?’ Neoliberal influences on teaching and learning time. *Journal of Education Policy*, 32(3), 303-321.
doi:10.1080/02680939.2016.1255917
- Saad-Filho, A. & Johnston, D. (toim.) (2005). *Neoliberalism – A Critical Reader?* Lontoo: Pluto Press.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisu.
- Savolainen, H. (2009). Responding to diversity and striving for excellence: The case of Finland. *PROSPECTS*, 39, 281-292. DOI: 10.1007/s11125-009-9125-y
- Seppänen, P. (2013). Miten ja miksi kouluvalintapolitiikka tuli Suomen peruskouluun 1990-luvulla? Kouluvalinnan lainsäädäntömuutokset sekä perustelut ja kritiikki kansainvälisessä valossa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 68(2), 175-187.

- Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Seppänen, P. Rinne, R. & Sairanen, V. (2012). Suomalaisen yhtenäiskoulun eriytyvät koulutiet. Oppilasvalikointi perusopetuksessa, esimerkkinä Turun koulumarkkinat. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:1, 16-33.
- Seppänen, P. & Rinne, R. (2015). Suomalainen yhtenäiskoulu ylikansallisen koulupolitiikan paineissa. Teoksessa Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka* (s. 23–58). Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Shuls, J. V. (2018). School choice: The personal and the political. *Journal of School Choice*, 12(1), 80-97. Haettu osoitteesta <https://search.proquest.com/docview/2024000062?accountid=13031>
- Silmäri-Salo, R. (2015). *Peruskoulun yläkouluvalinnat Turussa. Perheiden yläkouluvalintojen rakentuminen äitien puheissa ja toimissa* (väitöskirja, Turun yliopisto). Haettu osoitteesta <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/103724/AnnalesC403Silmari-Salo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Simola, H., Seppänen, P., Kosunen, S. & Vartainen, H. (2015). Oppilasvalikoinnin paluu? Teoksessa Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka* (s. 87–122). Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Tan, C. (2017). Private supplementary tutoring and parentocracy in singapore. *Interchange*, 48(4), 315-329. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10780-017-9303-4>
- Tervasmäki, T. & Tomperi, T. (2018). Koulutuspolitiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suomessa. *Niin & näin*, 2018(1), 164-200.
- Thieme, C., & Treviño, E. (2013). School choice and market imperfections: Evidence from chile. *Education and Urban Society*, 45(6), 635-657. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0013124511413387>
- Thorsen, D. & Lie, A. (2007). *What is Neoliberalism?* Oslo: University of Oslo. Haettu osoitteesta <https://folk.uio.no/daget/neoliberalism.pdf>
- Tikkanen, J. (2019). Parental school satisfaction in the context of segregation of basic education in urban Finland. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 5(3) doi: <http://dx.doi.org/10.1080/20020317.2019.1688451>

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Urbanovič, J., Navickaite, J., & Dačiulyte, R. (2019). Autonomy, collaboration and competition: The impact of education management reforms which aim to increase school autonomy on relations between schools, *Journal of Public Administration and Policy*, 12(1), 175-197. doi:10.2478/nispa-2019-0008
- Varjo, J. & Kalalahti, M. (2015). The conceivable benefits of being comprehensive--Finnish local education authorities on recognising and controlling the social costs of school choice. *European Educational Research Journal*, 14(3-4), 312-330. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/1474904115589036>
- Varjo, J. & Kalalahti, M. (2019). The art of governing local education markets – municipalities and school choice in Finland, *Education Inquiry*, 10(2), 151-165, doi: 10.1080/20004508.2018.1514907
- Whitty, G. (2011). Markkinalähtöisyys ja sen jälkeinen aika koulutuspolitiikassa (suom. A. Salo & R. Rinne). Teoksessa Rinne, R., Tähtinen, J., Jauhiainen, A. & Broberg, M. (toim.), *Koulutuspolitiikan käytännöt kansallisessa ja ylikansallisessa kehityksessä* (s. 23–43). Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Liite 1 / Appendix 1

Liite 1. Aineistoon valikoituneet tutkimukset.

Tutkimuksen tekijät ja julkaisuvuosi	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmät	Tärkeimmät tutkimustulokset
Artikkelin nimi			
Julkaisutiedot			
Exley, J. & Suissa, J. (2013). Private Schools, Choice and the Ethical Environment British Journal of Education Studies, 61(3), 345-362 Iso-Britannia	Selvittää vanhempien tekemän kouluvalinnan eettisiä seurauksia sosiaaliin asenteisiin, keskittyen valintaan julkisen sektorin ja yksityiskoulujen välillä	Kvantitatiivinen: Regressioanalyysi kyselylomakkeen 30:stä kysymyksestä hankkeessa ”Morality and School Choice: An Exploration of British Social Attitudes”. Vastaajien määrä: 2216	-Jos vanhemmat ovat laittaneet lapsensa yksityiskouluun, he uskovat muita useammin, että paremmasta koulutuksesta tulee maksaa -Yksityiskoulujen valinta on usein oikeistolaisesti ajattelevien vanhempien valinta, mutta myös muilla vanhemmillä voi olla vahva näkemys vanhempien vapaudesta valita lapsensa koulu -Kouluvalinta on luokkaistunut valinta
Thieme, C. & Treviño, E. (2013). School Choice and Market Imperfections: Evidence from Chile Education and Urban Society, 45(6), 645-657 Chile	Tutkitaan vanhempien mieltymyksiä ilmentymistä kouluvalintaa tehdessä (kuten koulun maksullisuus tai koulun ja kodin välinen välimatka)	Kvantitatiivinen: Conjoint-analyysi kyselylomakkeiden vastauksista. Analyysin avulla lasketaan vanhempien tekemälle kouluvalinnalle numero, joka kertoo kouluvalintaa ohjaavista arvostuksista. Vastaajien määrä: 236	-Kaikki vanhemmat pitävät akateemisia tekijöitä tärkeinä (erityisesti opettajan kompetenssia), mutta ekonomisesti huonoimmassa asemassa olevat arvostavat niitä enemmän kuin muut -Rikkain neljännes pistää paljon painoarvoa koulusta kertoville sosiaalisille viesteille (esim. oppilaiden sosioekonominen tausta) -Köyhin 80% väestöstä arvostaa tärkeimpänä koulua määrittelevänä tekijänä käytännöllisiä tekijöitä, kuten koulumatkan pituutta ja kuukausittaisten maksujen pienuutta
Farias, M. (2014). School Choice and Inequality in Educational Decisions REMIE Multidisciplinary Journal of Educational Research, 4(1), 1-34 Barcelona, Espanja	Selvitetään tekijöitä, jotka vaikuttavat akateemisesti taitavien, mutta alimmista tuloluokista tulevien opiskelijoiden tekemään yläkouluvalintaan (engl. secondary school choice) akateemisemmän ja ammatillisemmän koulutuksen välillä	Kvantitatiivinen: Faktorianalyysi, jossa materiaalina valtion tuottamaa dataa testituloksista, kansallisista kyselyistä sekä hallinnollista tietoa. Vastaajien määrä: useita tutkimuksia	-Oppilaiden tausta vaikuttaa siihen, minkä koulun he valitsevat: akateemisesti taitavat, alimmista tuloluokista tulevat todennäköisesti valitsemaan ammatillisemmän yläkoulun, koska heidän ympäristönsä arvostaa ammatillisempaa koulutusta -Kulttuurisilla uskomuksilla ja pääomalla on merkitystä: esimerkiksi jos vanhemmat uskovat oppilaan valitsevan ammatillisen koulutuksen yläkoulun jälkeen, oppilaat todennäköisemmin valitsevat ammatillisemmän yläkoulun
Darby, D. & Saatcioglu, A. (2015). Race, Inequality of Opportunity, and School Choice	Selvitetään mitkä olosuhteet alimmista tuloluokista tulevilla tummaihoisilla (engl. Black) vanhemmillä	Kvantitatiivinen: Monimuuttuja-analyysi, jossa materiaalina	-Tummaihoisten kohdalla (engl. African American, blacks) köyhyys lisää mahdollisuutta yksinhuoltajaperherakenteeseen enemmän

<p>Theory and Research in Education, 13(1), 56-86</p> <p>USA</p>	<p>rajaavat heidän mahdollisuuksiaan tehdä valintoja koskien lastensa koulutuksellisia mahdollisuuksia</p>	<p>Clevelandin kunnallisen koulualueen tuottamat vuosittaiset materiaalit</p> <p>Vastaajien määrä: 6942, joista 3333 vastaajan vastausta käytettiin lopulliseen tutkimukseen</p>	<p>kuin yksinhuoltajaperhe lisää mahdollisuutta köyhyyteen</p> <p>-Valkoihoisten kohdalla (engl. whites) köyhyys ei lisää mahdollisuutta yksinhuoltajaperherakenteeseen</p> <p>-Tummaihoisilla yhteisön epävakaisuus vähentää todennäköisyyttä osallistua painotettuun opetukseen</p>
<p>Kalalahti, M. & Varjo, J. (2015).</p> <p>The Conceivable Benefits of Being Comprehensive - Finnish Local Education Authorities on Recognising and Controlling the Social Costs of School Choice</p> <p>European Educational Research Unit, 14(3-4), 313-330</p> <p>Suomi</p>	<p>Tavoitteena selvittää, miten kouluvalinta ja siirtyminen siihen on ilmaistu suomalaisessa koulujärjestelmässä ja millä tavalla koulutuksen virkamiehet hahmottavat kouluvalinnan haittoja. Lisäksi analysoidaan kunnan koulutuksen virkamiesten tapoja tunnistaa ja hahmottaa kouluvalintaan liittyviä etuja ja haittoja.</p>	<p>Kvalitatiivinen:</p> <p>Teemahaastattelu, jossa on haastateltu yhdeksää kuntien koulutuksen asiantuntijaa (esimerkiksi luottamustehtävissä toimivaa poliittisen puolueen jäsentä tai kouluhallinnon asiantuntijaa)</p>	<p>-Kouluvalinta voidaan oikeuttaa kahteen periaatteeseen: 1) vanhemmilla on ensisijainen oikeus valita lapsensa koulu ja 2) valinta voidaan nähdä keinona pedagogiseen kehitykseen</p> <p>-Valinnan kieltäminen nähtiin aiheuttavan negatiivista suhtautumista kuntaan ja sen mahdollisuutta aiheuttaa epätasa-arvoa asuntomarkkinoille</p> <p>-Epätasa-arvo asuntomarkkinoilla johtuisi siitä, että vanhemmat muuttaisivat eri alueille kaupungeissa, jotta lapsi pääsisi tiettyyn kouluun</p> <p>-Vastaajat näkivät, että kouluvalinta aiheuttaa väijäämättä sosiaalista ja alueellista eriytymistä</p>
<p>Alsaudi, F. (2016).</p> <p>Reasons Influencing Selection Decision Making of Parental Choice of School</p> <p>Journal of Research in Education and Science, 2(1), 201-211</p> <p>Iso-Britannia</p>	<p>Selvittää oppilas-opettajasuhteen, luokkakoon ja opetuksen laadun (akateemiset tekijät) suhdetta vanhempien valintaan lapsen koulupaikasta yksityisen ja julkisen koulun välillä Riyadhissa, Saudi-Arabiassa sekä vastata siihen, miksi vanhemmat valitsevat tietyn koulun</p>	<p>Monimenetelmäinen: kuvaileva korrelaatiotutkimus</p> <p>Vanhempia haastateltu strukturoidulla kyselylomakkeella, jonka jälkeen heidät on kutsuttu puolistrukturoituun haastatteluun.</p> <p>Vastaajien määrä: 194 vastaajaa julkisista kouluista ja 192 vastaajaa yksityisistä kouluista</p>	<p>-Yksityiskoulu nähtiin parempana vaihtoehtona kuin julkinen koulu</p> <p>-Yksityisessä koulussa oletettiin olevan pienemmät luokkakoot ja tehokkaampi opetus</p>
<p>Hill, B. & Lai, A-J. (2016).</p> <p>Class talk: habitus and class in parental narratives of school choice</p> <p>Journal of Marketing Management, 32(13-14), 1284-1307</p> <p>Iso-Britannia</p>	<p>Tutkia keskiluokan ja ylemmän luokan vanhempien kokemuksia kouluvalinnasta Englannissa (South-West)</p>	<p>Kvalitatiivinen:</p> <p>Narratiivinen haastattelu lumipallo-otannalla</p> <p>Vastaajien määrä: 30</p>	<p>-Kouluvalinta on usein luokkakysymys, joka kasvattaa sosiaalisia ja koulumenestyksen eroja</p> <p>-Haastateltavat ilmaisivat sosiaalisia eroja erottautumalla muista luokista (alemmista/ylemmistä)</p> <p>-Osa haastateltavista tunsivat syyllisyyttä valitessaan yksityiskoulun, mutta myös kannattaessaan julkista järjestelmää</p>
<p>Roda, A. (2016).</p> <p>More Time is Better or Less is More? Neoliberal Influences on Teaching and Learning Time.</p> <p>Journal of Education Policy, 32(3), 2-19</p> <p>USA</p>	<p>Selvitetään tiettyjen tekijöiden kuten koulun sijainnin yhteyttä lisätyn opetusajan (engl. extended learning time) käytäntöihin kouluissa</p>	<p>Kvalitatiivinen:</p> <p>Case-tutkimus PSC-kouluista (engl. Port City Schools), joissa on otettu käyttöön muista kouluista eroten uusliberalistisia käytäntöjä.</p>	<p>-Lisätty opetus aika käytetään PSC-kouluissa sekä muissa kansallisen keskiarvon alittavissa kouluissa kansallisiin testeihin preppaamisessa, mikä puolestaan aiheuttaa kilpailua sekä lisätyn opetusajan eriytynyttä käyttöä eri kouluissa</p>

		Haastateltu PSC- koulujen koulupiirien ja yksittäisten koulujen virkamiehiä sekä yhteisöjen vanhempia Vastaajien määrä: 47	-Toisin sanoen kouluvalinta vaikuttaa siihen, mitä koulussa opiskellaan ja miten opetusaika käytetään -Edellinen puolestaan aiheuttaa systeemin sosiaalista jatkuvuutta, koska vanhemmat ovat mahdollistajia parhaiten suoriutuviin kouluihin
Brathwaite, J. (2017). Neoliberal Education Reform and the Perpetuation of Inequality Critical Sociology, 43(3), 329-448 USA	Selvittää onko tasa-arvo ja koulutuksen saataavuus parantunut New Yorkissa uusliberalististen uudistusten myötä	Kvantitatiivinen: Erilaisuusindeksi Materiaali kerätty New Yorkin julkisista koulujen tiedoista vuodesta 2000 vuoteen 2013.	-Oppilaiden eriytyminen parhaiten menestyvissä kouluissa nousee uusliberalististen muutosten myötä -Eriytymisen myötä oppilaat eivät saa niin laadukasta opetusta, mutta myös jäävät paitsi erilaisten ihmisten ja elämäntapojen kohtaamisista.
Convertino, C. (2017). State disinvestment, technologies of choice and 'fitting in': neoliberal transformations in US public education Journal of Education Policy, 32(6), 832-854 USA	Tutkia vanhempien, jotka ovat vaihtaneet lapsensa koulua, ajatuksia osavaltion desinvestointien merkityksestä heidän jokapäiväiseen elämäänsä	Kvalitatiivinen: Etnograafinen tutkimus Observoitu opettajia, oppilaita (60 oppilasta) ja vanhempia koulun arjessa sekä haastateltu kahdeksaa vanhempaa, kahdeksaa oppilasta ja kahdeksaa opettajaa. Materiaali kerätty vuosien 2007-2010 aikana ja analysoitu konstruktiivisella tutkimusotteella.	-Vanhemmat eivät nähneet osavaltion desinvestointien merkitystä heidän paikalliseen kouluunsa, vaan näkivät esimerkiksi liiallisen oppilasmäärän ja vähäisen rahoituksen yksilöiden syiksi (esim. koulujen hallinnollinen väki, opettajat, ohjaajat) -Vanhemmat eivät kokeneet itseään kuluttajina, vaan että heidän oli vaihdettava koulua lapsilleen pakon edessä, kun paikallinen julkinen koulu ei sopinut heidän lapsilleen. -Vanhemmat kokivat, että valinnan mahdollisuus teki julkisesta koulusta tasa-arvoisemman, koska se mahdollistaa valintoja oppilaille, jotka eivät "kuulu joukkoon" paikallisissa julkisissa kouluissa.
Tan, C. (2017) Private Supplementary Tutoring and Parentocracy in Singapore Interchange, 48(4), 315-329 Toronto, Kanada	Selvittää yksityisen koulun jälkeisen opetuksen (private supplementary tutoring) suhdetta vanhempainvallan käsitteeseen (parentocracy)	Kvalitatiivinen: Illustroiva tapaustutkimus	- Aasian maissa kuten Singaporessa yksityinen koulun jälkeinen opetus on kaikille mahdollista halvan hinnan tai jopa ilmaisuuden takia -Näin ollen vanhempainvallan käsite ylettyy myös alimpiin tuloluokkiin -Korkeimmassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat kuitenkin maksavat enemmän akateemisista ja ei-akateemisista opetuksesta koulun jälkeen
Larsson, E. & Hultqvist, E. (2018). Desirable places: spatial representations and educational strategies in the inner city British Journal of Sociology of Education, 39(5), 623-637 Tukholma, Ruotsi	Tutkitaan miten uusliberalistiset koulutusreformit ovat vaikuttaneet kaupunkikouluihin Tukholmassa	Kvalitatiivinen: Haastateltu oppilaita ja koulujen henkilökuntaa sekä analysoitu koulujen markkinointimateriaalia Vastaajien määrä: 120	-Ydinkeskusta on oppilaiden mielestä trendikkäin paikka mennä kouluun ja se herättää sekä oppilaiden että oppilaitosten kiinnostuksen -Eliittikoulut ydinkeskustassa herättävät vain ylemmän luokan oppilaiden kiinnostuksen, mutta minkä tahansa koulun sijainti ydinkeskustassa herättää kaikista yhteiskuntaluokasta tulevien oppilaiden kiinnostuksen
Shuls, J. V. (2018). School Choice: The Personal and the Political Journal of School Choice, 12(1), 80-97	Selvittää perheiden yksilöllisiä ja poliittisia ajattelukantoja kouluvalintaan	Kvalitatiivinen: Kohderyhmänä 35 kouluikäisten vanhempaa	-Yksityiskouluja pidettiin lähes yksimielisesti hyvinä tai loistavina, kun taas julkisia kouluja piti hyvinä vain 8,8% vastaajista -Monille vanhemmille koulun valitseminen on moraalinen dilemma

Missouri, USA			-Vanhemmat kannattavat kouluvalintaa, mutta poliittiselta kannalta he ovat varautuneita kouluvalinnan laajentumisen suhteen
Monarrez, T., Kisida, B. & Chingos, M. M. (2019). Do Charter Schools Increase Segregation? Education Next, 19(4), n/a USA	Selvitetään julkisten charter-koulujen (erillisiä kouluja julkisista lähikouluista ja yksityisistä oppilaitoksista) tasa-arvovaikutuksia	Kvantitatiivinen: Erilaisuusindeksi Materiaalina kouluun osallistujien tiedot etnisen taustan mukaan vuosilta 1998-2015	-Charter-koulut ovat lisänneet etnisen taustan mukaista eriytymistä hieman, mutta eivät merkittävästi
Tikkanen, J. (2019). Parental school satisfaction in the context of segregation of basic education in urban Finland Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 5(3), n/a Suomi	Tutkitaan vanhempien koulutustason yhteyttä vanhempien koulutyytyväisyyteen Suomessa kaupunkikouluissa	Kvantitatiivinen: Useita aineiston analysointitapoja Materiaali saatu Governance of Educational Trajectories in Europe (GOETE) - tutkimusprojektista. Vastaajien määrä: 318	-Korkeasti kouluttautuneet vanhemmat olivat tyytyväisempiä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön -Edellinen johtuu molemminpuolisesta kapasiteetista ja odotuksista yhteistyön suhteen, koulu odottaa yhteistyöltä sellaisia arvoja yms. mihin keskiluokka pystyy vastaamaan ja sama toisinpäin -Mitä korkeampi koulun sosioekonominen status on, sitä korkeampi on vanhempien tyytyväisyys kouluun
Urbanovic, J., Navickaite, J. & Daciylute, R. (2019). Autonomy, Collaboration and Competition: The Impact of Education Management Reforms which Aim to Increase School Autonomy on Relations between Schools Journal of Public Administration and Policy, 12(1), 175-197 Liettua	Tutkitaan koulutuksen hallinnon viimeaikaisia reformeja ja niiden vaikutusta koulujen väliseen yhteistyöhön sekä kilpailuun	Kvalitatiivinen: Puolistrukturoitu haastattelu Vastaajien määrä: 24 rehtoria Liettuan ylä- ja alakouluista	-Kunnissa, joissa oli palvelusetelityyppisellä periaatteella muodostettu kouluvalintajärjestelmä, oli olemassa koulujen välistä kilpailua -Kunnissa, joissa kouluverkosto oli systemaattisesti muodostettu ja kouluja kaikille helposti saatavilla, oli hyvät edellytykset koulujen väliselle yhteistyölle -Heikoissa kouluverkostoissa viranhaltijoiden rooli vanhempia kouluvalinnassa neuvovina henkilöinä kasvoi, jotta vanhemmat ymmärtäisivät paremmin mitä he valitsevat